https://archive.org/details/bk874/page/n0/mode/1up

1945-12-1 to 3 -Kutchi Prajakiya Parishad -Bhashan & Tharav (874)

All Items on https://archive.org/details/realpatidar

realpatidar.com

Full Library on https://realpatidar.com/library

શ્રી

કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદ

૭ મું અધિવેશન

ભુજ

(તા. ૧-૨-૩ ડીસેમ્બર ૧૯૪૫)

:: પ્રમુખ ::

શ્રીયુત ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકીઆનું

ભાષણ

ભુજ તા. ૧-૧૨-૧૯૪૫

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n1/mode/1up

Real Patidar Library

https://www.realpatidar.com/library

This book/literature/article/material may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction, redistribution, reselling, loan, sub-licensing, systematic supply, or distribution in any form to anyone is expressly forbidden.

The library does not give any warranty express or implied or make any representation that the contents will be complete or accurate or up to date. The library shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of this material.

Full terms and conditions of use: http://www.realpatidar.com

About Real Patidar books

Real Patidar's mission is to organize the information on Satpanth religion, which is a Nizari Ismaili sect of Shia branch of Islam, and to make it universally accessible and useful. Real Patidar Books helps readers discover the material on Satpanth online while helping authors and researchers in their studies. You can know more by visiting http://www.realpatidar.com

You can resize and move this box in any PDF Application like Adobe Acrobat Reader.

No specific pages. See whole book.
References by: RealPatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n2/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી

કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદ

૭ મું અધિવેશન

ભુજ

(તા. ૧-૨-૩ ડીસેમ્બર ૧૯૪૫)

:: પ્રમુખ ::

શ્રીયુત ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકીઆનું

ભાષણ

★

ભુજ તા. ૧-૧૨-૧૯૪૫

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n3/mode/1up

realpatidar.com

સૂર્યકાન્ત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
૪૫૧, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ, ૨ મધ્યે છાપ્યું છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n4/mode/1up

realpatidar.com

સ્વાગત મંડળના પ્રમુખશ્રી તથા પ્રતિનિધિ બંધુઓ અને બ્હેનો,

શ્રી કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદનાં ૭ માં અધિવેશનનું પ્રમુખસ્થાન મને આપવા માટે હું આપનો આભાર માનું છું આ સ્થાનની મહત્તા અને જવાબદારીનો હું જ્યારે ખ્યાલ કરૂં છું ત્યારે કોઇ મહાકાર્યના નિમિત્તરૂપ બનતા એક નમ્ર સૈનિકની મનોદશા અનુભવું છું. પણ હું જાણું છું કે આ માન મને નથી. પણ આ માન દેશપરદેશ વસતા પરિષદના સૈનિકો–Rank and File–ને–છે.

સ્થાનિક કાર્યકરોની વતી આ માન અને આ જવાબદારી સ્વીકારતી વખતે એ વાતનો મને પૂરો ખ્યાલ છે કે નગરશેઠ સાકરચંદભાઇ પાનાચંદ, શ્રીયુત ગોકુળદાસભાઇ ખીમજી અને ભાઇ કાન્તિપ્રસાદ અંતાણી જેવા કચ્છના આજીવન અને અજોડ સેવકોની હાજરી છતાં આ જવાબદારી મારા પર આવી છે પણ તે દેશપરદેશ વસતા સાથીઓના ભરોસે એક સૈનિકની અદાથી હું સ્વીકારૂં છું.

આ સ્થાન કચ્છી પ્રજા આપી શકે એવું મોટામાં મોટું છે એ ખરૂં, પણ તેની ગાદી મશરૂની નથી, તેનો તાજ હીરામોતીનો નથી. આપણો સંઘ શિસ્ત, સેવા અને સ્વાર્પણનો છે. એવા સંઘના સંઘપતિ બનવાનું માન એટલે શું એ હું બરાબર સમજું છું. એ દૃષ્ટિએ સ્થાનિક નેતૃત્વ પરીક્ષા પર મૂકાયું છે. અને તેની પ્રતિષ્ઠાની જવાબદારી મારા જેવા નબળાં માથાં પર આવે છે. આ જવાબદારી ઘડીભર વિચારમાં મૂકી દે એવી છે, સ્વભાવતઃ જાહેર-જીવનમાં ઉત્પન્ન થતા પ્રશ્નો પરત્વે મારૂં વલણ (Approach) રચનાત્મક રહ્યું છે. કચ્છી જનતા મને વીસ વર્ષ થયા જાણે છે. મારૂં જે કાંઇ જાહેરજીવન છે તે જાહેરની મત્તા છે. હું એટલું જ કહી શકું કે મારા પ્રત્યે બતાવવામાં આવેલ મમતા તથા રાખવામાં આવેલ આશા અને વિશ્વાસને હું યોગ્ય બનું એવી મારી પ્રભુ પાસે દીન ભાવે પ્રાર્થના છે.

શોક દર્શન

આપણે છેલ્લા મળ્યા તે પછી આજસુધીમાં કચ્છી પ્રજાને કેટલાક શોકના પ્રસંગો આવી ગયા છે. આપણા સદ્ગત્ મહારાવશ્રી ખેંગારજી સવાઇ બહાદુરનો તારીખ ૧૫ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૨ ને રોજ થએલ સ્વર્ગવાસ, એ નૈસર્ગિક રીતે પ્રજાજીવનને અસર કરતો અને રાજકીય જીવનમાં પરિવર્તન લાવતો એક અદ્વિતીય ઐતિહાસિક બનાવ છે પણ લાગણીની દ્રષ્ટિએ તો તે એક કૌટુમ્બિક સ્વરૂપનો મહાન દિલગીરીભર્યો બનાવ છે. મોટાં માવતરો વિષે સાધારણ રીતે બને છે, તેમ જમાનાની પ્રગતિ સાથે આરૂઢ સંસ્કારોનો મેળ ન લાવી શકાય છતાં મોટાં માવતર ગુમાવવાથી જે દુઃખ અને શોકની લાગણી કુટુંબને થાય તે લાગણી કચ્છી પ્રજાએ અનુભવી છે. પ્રતિભાશાળી વ્યકિતત્વ, પ્રખર બુદ્ધિપ્રભા અને સૌજન્યમૂર્તિ સમા મહારાવશ્રી ખેંગારજીના સ્વર્ગવાસથી મધ્યકાલીન વિકટોરીઅન જમાનાની એ ભવ્ય અને જુનવાણી રાજસંસ્થાનો જાણે લગભગ અંત આવ્યો છે.

ત્યાર પછી મહારાણી માતુશ્રી ગંગાબા સાહેબના સ્વર્ગવાસની શોક ભરી નોંધ લેવી પડે છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n5/mode/1up

realpatidar.com

આ બનાવો માટે સમગ્ર કચ્છી પ્રજાની જે હમદર્દી વિદ્યમાન મહારાવશ્રી પ્રત્યે છે તે હમદર્દી અને આશ્વાસન કચ્છી પ્રજાની વતી તે નામદાર પ્રત્યે માનપૂર્વક વ્યક્ત કરવાની રજા લઉં છું.

આપણા કેટલાક અગેવાનો અને સાથીઓ પણ આપણે ગુમાવ્યા છે. પરિષદના સ્થાપકો પૈકીના એક અને માંડવી પરિષદ અધિવેશનના પ્રમુખ શ્રી લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી પરિષદના સ્થાપકો પૈકીના એક શ્રી. ડૉ. પુનશી હીરજી મહીશેરી, અંજાર અધિવેશનના પ્રમુખ જનાબ યાકુબ હુસેન, અંજાર અધિવેશનના સ્વાગતાધ્યક્ષ શ્રીયુત અમૃતલાલ લાલજી ઓઝા, પરિષદની ભુજ તાલુકા કોન્ફરન્સના પ્રમુખ ડૉ. મુળજી ગોવિંદજી શેઠ, પરિષદના એનમુન કાર્યકર અને કચ્છના મુંગા સેવક ભાઇશ્રી માવજીભાઇ વેદ જેવા આગેવાનો અને સાથીઓ આપણે ગુમાવ્યા છે તેથી ન પુરી શકાય એવી ખોટ પડી છે, પરિષદની દોરવણીમાં તેમનો હિસ્સો ઘણો જ મોટો હતો.

આપણાં રાષ્ટ્રને–રાષ્ટ્રજીવનને–જેમનાં અવસાનથી શોક અને આઘાત થયાં છે તેમાં પૂ. સૌ. કસ્તુરબા ગાંધી, શ્રી મહાદેવભાઇ દેસાઈ, માનનીય બેગમ આઝાદ, શ્રી રણજીત પંડીતનાં નામનો સમાવેશ થાય છે. આ પ્રત્યેક વ્યક્તિ સ્વયં મહાન હતી પણ તેમનાં અવસાનથી અનુક્રમે મહાત્મા ગાંધીજી, આપણા રાષ્ટ્રપતિ મૌલાના અબુલકલામ આઝાદ, પંડિત જવાહરલાલ અને શ્રીમતિ વિજયાલક્ષ્મી પંડિતને જે અંગત દુઃખ પડયું છે, તેમાં કચ્છી પ્રજાની વતી માનપૂર્વક હમદર્દી જાહેર કરવાની રજા લઉં છું.

રાજ્યારોહણ

કચ્છી પ્રજાને લાગેવળગે છે ત્યાં સુધી આ વર્ષો દરમ્યાન સૌથી અગત્યનો બનાવ તે આપણા વિદ્યમાન નામદાર મહારાવશ્રીનાં રાજ્યારોહણનો છે. આ તેકે કચ્છના રાજવી અને કચ્છી પ્રજાની પરસ્પર પ્રેમ અને સેવાના ભાવ પર રચાયલી જુગજુની વફાદારી ના. મહારાવશ્રીનાં બંધારણપૂર્વકનાં રાજછત્ર નીચે જવાબદાર રાજતંત્રનાં ક. પ્ર. પરિષદનાં ધ્યેયને અનુલક્ષીને જ્યારે હું વ્યકત કરૂં છું ત્યારે તેનાં પરિણામે પરસ્પરનો સંબંધ વધારે પ્રેમભર્યો, વધારે માનભર્યો, વધારે દૃઢ અને વધારે ચિરંજીવી હશે એ ખ્યાલથી અને એ આશાવાદથી મારૂં હૃદય વધારે ઉત્સાહિત બને છે.

શહીદોને અંજલી

દેશનો સૌથી અગત્યનો બનાવ. ૧૯૪૨ ના ઓગસ્ટની ૮મી તારીખે આપણી મહાસભા સમિતિએ 'ક્વીટઇન્ડીયા'ની ઘોષણા કરતો ઐતિહાસિક ઠરાવ પસાર કર્યો. તા. ૯ મી ઓગસ્ટને રોજ આપણા આગેવાનોને સરકાર ઉઠાવી ગઇ પરિણામે દુભાએલી અને વિફરેલી જનતાએ નેતા વગરનો બળવો પોકાર્યો અને આ સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં સમગ્ર ભારતમાં અનેક બળીદાન અપાઇ ગયાં. સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધનાં આ મહાપર્વમાં આપણા અનેક કચ્છી ભાઇબ્હેનોનો પણ ફાળો રહેલો છે તે જાણી આપણને અભિમાન લેવા જેવું છે. આ સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધના મહાપર્વમાં જેમણે કોઇપણ પ્રકારે સહન કર્યું છે તેવા તમામ વીર શહીદોને અને તે પૈકી આપણા કચ્છી ભાઇબ્હેનોને કચ્છી પ્રજા તરફથી ભાવભરી અંજલિ આપું છું.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n6/mode/1up

realpatidar.com

ઉડતી સમિક્ષા

હાલની પરિસ્થિતિ અને આપણાં કર્તવ્ય પર આવું તે પહેલાં આ છ વર્ષ દરમ્યાન કચ્છી પ્રજાને અને આપણી પ્રવૃત્તિને અસર કરતા જે અગત્યના બનાવો બની ગયા છે તેની ઉડતી સમીક્ષા કરવાનું મને આ પ્રસંગે જરૂરનું લાગે છે. આ છ વર્ષ દરમ્યાન મહાત્મા ગાંધીજીની રાજસ્થાનમાં ચાલતી સત્યાગ્રહની લડત બંધ રાખવાની સલાહને પરિણામે કચ્છમાં સત્યાગ્રહ ઉપાડવાનું બંધ રહેવું, તાત્કાલિક પ્રત્યાઘાત, સંવત ૧૯૯૬ નો કાળો દુષ્કાળ, વિશ્વયુધ્ધ, અને તેનાં ત્રાસજનક અંગોપાંગોની અસર, નામદાર મહારાવશ્રી ખેંગારજીનો સ્વર્ગવાસ અને લાંબી અખંડ કારકીર્દીનો અંત, વિદ્યામાન નામદાર મહારાવશ્રી વિજયારાજજી સાહેબનું રાજ્યારોહણ અને નવી કારકીર્દિ, નવા રાજકીય સુધારા, ભારત આઝાદી સંગ્રામ અને રાજસ્થાનો ગણ્કાલે આ બાબતોએ ઉત્પન્ન કરેલ સંયુકત અસર નીચે આજની પરિસ્થિતિનો, અને આવતી કાલનો કર્તવ્યનો આપણે વિચાર કરવાનો રહેશે.

'૯૬ નો દુષ્કાળ

સં. ૧૯૪૦ ની પહેલી એપ્રીલ પહેલાં કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદની પૂરપાટ વેગે ચાલતી પ્રવૃત્તિ એકાએક બંધ પડી. તે પછી શાંતિના વખત માટે ઠંડી તાકાત કેળવે એવી બીજી કોઇ યોજના વિચારાય તે પહેલાં જૂન અને જુલાઇ ચાલ્યા ગયા, પણ કચ્છમાં વરસાદનું એક બીંદુ પણ પડયું નહિં. સર્વત્ર ગભરાટનું વાતાવરણ વરતી રહ્યું. અને '૯૬ નો કાળો દુકાળ પડયો. ધન્ય છે એ આપણા મુંબઇ વસતા દેશ બાંધવોને કે એમને હ્રદયે સ્થાનિકના દેશ બાંધવોનાં દુખદર્દો સતત વસી રહ્યાં છે. તેઓ વહારે ધાયા, અને કચ્છનાં ગરીબ ભાંડુઓ અને લાખો મુંગાં ઢોરોને માટે નાણાંની નદીઓ વહેવડાવી, આ તકે તેમના પ્રત્યે કચ્છના ઋણભાવની લાગણી વ્યકત કરવાની રજા લઉં છું. આ મહાન સત્કાર્ય જેમણે જેમણે ઉપાડયું તેમનેજ યશ છે. પણ એ વાતની નોંધ લેતાં આનંદ થાય છે કે આ કાર્ય કચ્છમાં તાલુકે તાલુકે અને ગામે ગામે અમલમાં મૂકવા માટેની લગભગ સમગ્ર સેવા પરિષદ કાર્યકરોનીજ હતી એટલુંજ નહિં પણ સ્થાનિક Organisation નો તમામ ભાર પરિષદના મંત્રીયે ઉઠાવ્યો હતો. આ દુષ્કાળ વખતે રાજ્યે પોતાની રીતે એકંદરે સારૂં કામ કર્યું હતું પરંતુ જો રાજ્યને ઉપરોકત પ્રજાકીય Famine Rilef કમીટી સામે સહકારથી કામ કરવામાં Prestige નો બાઉ નડયો ન હોત તો સારૂં કામ થયું હોત એ વાતની નોંધ લીધા વિના છૂટકો નથી.

યુદ્ધકાળની યાતનાઓ

યુદ્ધ કાળની યાતનાઓ તો તમામ સ્થાપિત અને મૂડીદારી હીતોનાં જગત પરના ઘોરતમ અત્યાચારોનાં એક કાળાં પ્રકરણ તરીકે જગતના ઇતિહાસમાં નોંધાઇ રહેવાની છે. બ્રીટીશ હિંદી પ્રજાએ એ યુદ્ધમાં સાથ આપવાનીના પાડી. રાજસ્થાનિ હિંદી પ્રજા બ્રીટીશ હિંદની પ્રજાથી અલગ નથી. કહેવાની જરૂર નથી કે તેનો પણ સાથ નહતો. પણ પોતાનાં વ્યક્તિગત સ્થાન ટકાવી રાખવા રાજાસાહેબોને ગુલામી દેખાવો કરવા પડયા. વસ્તુતઃ રાજ્યસ્થાનિ વિભાગ ઉપરનું વહીવટી વર્ચસ્વ પણ બ્રીટીશ હિંદી સરકારનાં લડાઇ અને રાજ્ય પ્રકરણીય ખાતાં

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n7/mode/1up

realpatidar.com

નીચે આવી ગયું. આવા સંયોગોમાં કચ્છરાજ્યની પોતાની લાચારી અને પોતાની પ્રજા પ્રત્યેની જવાબદારી વિચારતાં રાજ્યની સ્થિતિ ઈર્ષા કરવા યોગ્ય નહતી.

કચ્છ દેશ પોતાની લગભગ તમામ જરૂરીઆતોમાં પરાવલંબી દેશ છે. અન્ન અને વસ્ત્ર, પેટ ભરવા પૂરતો રોટલો અને અંગ ઢાંકવા પૂરતાં કપડાં પણ તે ઉત્પન કરતું નથી. આથી કચ્છની હાલત સ્હેજે સમજી શકાય એવી છે. આવા સમયમાં દેશનાં બાળકોને કમમાં કમ અન્ન અને વસ્ત્રની અને બીજી લુખી સુકી જરૂરીયાતો માટે પણ મુશ્કેલી થાય એ દેખીતું છે. કચ્છ રાજ્યની લાચારીનો ખ્યાલ રાખ્યા છતાં આવા સંયોગોમાં કેવળ ખોરાકીની ચીજો પણ શક્ય એટલી સસ્તી સારી અને સરલતા પૂર્વક મળી શકે એ માટે કચ્છ રાજ્યે પોતાની શક્તિ અને સાધન નજરે કરવું જોઇએ એ નથી કર્યું એવી મારી ફરીઆદ છે. જે દુખો અને મુશ્કેલીઓ ટાળી શકાઇ હોત અથવા તેના પ્રકાર અને પ્રમાણમાં ઘટાડો થઇ શક્યો હોત એવી ઘણી બાબતો માટે કચ્છની જનતાને યાતનાઓ ભોગવવી પડી. એ રીતે કચ્છ રાજ્યે પ્રજા પ્રત્યેની આ બાબતની જવાબદારી બરાબર અદા કરી નથી એટલુંજ નહિં પણ રાજસંસ્થા તરીકેનાં સ્થાન અને હકકોનાં બળાચ્યાં એવો વર્તાવ કર્યો છે કે જેથી પ્રજાને ભોગવવું પડયું છે એવી લોકલાણી વ્યક્ત કરવાની પણ મારી ફરજ રહેલી છે. પ્રજાજીવનના કપરાંમાં કપરા સમયે ખરૂં કર્તવ્ય પૂર્ણ રીતે નહિં બજાવવામાં હાલનાં પ્રકારનાં રાજ્યબંધારણ અને રાજકર્મચારીઓએ પોતાનાં અસ્તીત્વની ઉપયોગીતા સિદ્ધ કરવાની જીવનની સારામાં સારી તક ગુમાવી છે.

જેમ અન્ય સ્થળે બન્યું છે તેમ કચ્છમાં પણ નફાખોર વર્ગે પ્રજામાંથી પોતાના ગરીબ બાંધવોનાં લોહીમાંથી કમાણી કરવાની નફાખોર વૃતિ છોડી ન હતી. અને તક મળે તે જવા દીધી નથી. આ પ્રમાણે દેશના કટોકટીના સમયે આમજનતા સમક્ષ સમાજના કેટલાએ વર્ગોને નગ્ન સ્વરૂપે દેખાડી દીધા છે.

યુધ્ધની યાતનાઓનો વિચાર કરતાં, આપણા બૃહત્ કચ્છના કચ્છીઓ માટે બર્મા, જાવા સુમાત્રા મલાયા વગેરે વિભાગોના આપણા કચ્છીભાઇઓએ જે સહન કર્યું છે તે માટે આપણે લાગણી ધરાવીએ છીયે મુંબઇની એલેકઝાંડ્રા ગોદીમાં જે એકાએક ઉલ્કાપાત થયો અને માંડવીની ગોદીને લગના વિભાગોના જે કુડચા ઉડી ગયા તેની યાદ આપણાથી કદી વિસરાય એમ નથી, આ હોનારતમાં સહન કરનારાઓનો મોટો ભાગ આપણા કચ્છી ભાઇ બ્હેનોનો હતો તેમના પ્રત્યે આપણી હમદર્દીની વાત કરતાં નોંધ લેતાં આનંદ થાય કે મુંબઇ વસના કચ્છી ભાઇઓ અને કચ્છમાંના કચ્છીઓએ તત્કાળ રાહત માટે જે સક્રીય સેવા અને લક્ષ્મીનો ધોધ વર્ષાવ્યો છે તે ભ્રાતૃભાવની અખંડ સાંકળથી બંધાયલી એક બહાદુર અને સ્વાશ્રયી પ્રજા તરીકે આપણને સિધ્ધ કરવા માટે બસ છે અને આવા દુખના પ્રસંગે પણ ગર્વાંકીત કરે તેવી આ હકીકત છે,

મુંબઇથી નીરાધાર અને સાધનહીન હાલતમાં કચ્છનાસી આવનારાં આપણા ભાઇબ્હેનોને ખોરાકી કપડાં અને છેક તેમને ગામ પહોંચતાં કરવાનો જે પ્રબંધ હતો તે સંતોષકારક થઇ શકયું હોય અને થઇ શકાયું છે તો કચ્છના પ્રજાકીય કાર્યકરો અને રાજ્યના સારા સહકારને આભારી હતું.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n8/mode/1up

realpatidar.com

ના. મહારાવશ્રીએ આ બાબતમાં જે અંગત સહાનુભૂતિ ભર્યો રસ લીધો હતો તે નોંધને પાત્ર છે.

મુંદ્રા અધિવેશન

ભચાઉ પરિષદ બાદ વ્યવસ્થિત પ્રચાર, પરિષદનાં આંતરીક તંત્ર–ઓરગેનીઝેસન–ની યોજના, અને સળગતા પ્રશ્નોનો અભ્યાસ કરી તે અંગે જોશપૂર્વક કાર્યવાહી ચાલુ કરવામાં આવી અને દેશવ્યાપી પ્રચારથી લોક જાગૃતિનાં મંડાણ શરૂ થયાં. પરંતુ તેની કાર્યનીતિ બંધારણીય constitutional agitation ની હતી. અને agitate educate and organise એ તેનો મુદ્દા લેખ હતો.

રાષ્ટ્રીય આઝાદીની પ્રવૃતિ દેશભરમાં નવાં આંદોલનો જગાવી રહી હતી બંધારણ પૂર્વકનાં પગલાંથી પ્રજા રાહત ન મેળવી શકે તો સીધ્ધાં પગલાંનો આસરો લેવાની વાત વ્યવહારૂ મનાઇ ચુકી હતી.

સુવર ચીતાથી પ્રજા ત્રાસી રહી હતી. કેટલાક નવયુવાન ભાઇઓએ શિકાર કાયદાનો ભંગ કરવા હીલચાલ ઉપાડી હતી. તે વખતના પરિષદ પ્રમુખે પરિસ્થિતિની ગંભીરતા પ્રત્યે કચ્છ દરબારનું ધ્યાન ખેંચી આ ત્રાસ નાબુદ કરવા રાજ્યને સમજાવવા પ્રયાસ કર્યો અને તે માટે સારી આશા લેખીત રીતે આપવામાં આવી. અને ચીતા સત્યાગ્રહની વાત બંધ રહી. પરંતુ ત્યારબાદ રાહતનાં સ્વરૂપે જે ફરમાન બહાર પડયું તે કેવળ મશ્કરી રૂપ હતું. તેથી પરિષદની કાર્યનીતિ બંધારણીય ધોરણે કામ લેવાની હતી તે કાયમ રાખીને પણ ચોકકસ સંયોગોમાં જરૂર પડે તો અને ત્યારે સીધ્ધાં પગલાંનો આશ્રય લઇ શકાય તેવી જોગવાઇ પરિષદની કાર્યનીતિમાં આમેજ કરવા માટેની વિચારશ્રેણી કામ કરી રહી હતી.

મુંદરા અધિવેશનની પૂર્વભૂમીકા તરીકે રાજ્યસ્થાનોમાં અને ખાસ કરી રાજકોટમાં સત્યાગ્રહનાં આંદોલનો ચાલુ થઇ ગયાં હતાં અને ધીમે ધીમે તેણે રાજસ્થાની પ્રજાનુંજ નહિં પરંતુ હિંદી પ્રજાનું લક્ષ પોતા તરફ ખેંચી લીધું હતું કારણ કે મહાત્માજી અને સરદાર વલ્લભભાઇ આ આંદોલનોના નિયામક બન્યા હતા.

ભાઇ યુસુફ મહેરઅલી જેવા તેજસ્વી યુવકની મુંદ્રા અધિવેશનને દોરવણી મળી હતી. સ્થાનિકે કેટલાંએક તત્વો સત્યાગ્રહની પરિસ્થિતિ ઉભી કરવા મથી રહ્યાં હતાં.

આમ જનતાને લાગેવળગે ત્યાં સુધી આ પરિવર્તન સ્વાભાવિક સંક્રાંતિના પરિણામ તરીકે ન હતું. જનતા તો ગઇ કાલ હતી તેવીજ તે રોજ હતી આગેવાનો પણ આયોજન અને વિચારણા લઇને પૂર્વ તૈયારીયુકત હોય એમ જણાતું ન હતું.

રાજકોટની લડતની જીતના સમાચારની ઉતેજનાથી આંખ આંજી નાંખે એવા તેજના અંબાર ઉઠયા અને આવાં વાતાવરણમાં મુંદ્રા અધિવેશનમાં જવાબદાર રાજ્યતંત્ર અને તેની પ્રાપ્તી માટે સત્યાગ્રહનાં સાધન સાથેનો ઐતિહાસિક ઠરાવ પસાર થયો. કચ્છનું ગામડેગામડું સ્વયંસેવકોના પ્રચાર અને જવાબદાર રાજતંત્રના નાદથી ગાજતું બન્યું. મુંબઇના ધનપતીઓએ ધનના ઢમલા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n9/mode/1up

realpatidar.com

કર્યા. સં. ૧૯૪૦ ના જાન્યુઆરીની ૨૬ મી તારીખે કચ્છમાં જે ચમત્કાર કરી બતાવ્યો તે કચ્છના રાજકારણના ઇતિહાસમાં સુવર્ણ અક્ષરે નોંધાયેલો રહેશે. તે રોજ પૂર્ણિમાની ભરતીનાં નીરથી મહાસાગર ભરપૂર હતો. રાજ્યે પણ આ પ્રવૃતિને તોડવા કે નબળી પાડવા શક્ય એવા પ્રયાસ કર્યા અને આડકતરાં દમન ચલાવ્યાં.

એ વાતનો હું જાહેર સ્વીકાર કરૂં છું કે સત્યાગ્રહની લડતના પાયા શિષ્ટાચાર, અહિંસા અને આપભોગ ઉપરજ રચાયેલા છે. તથા હોવા જોઇએ. આગેવાનોએ એ ધોરણ જમવાઇ રહે તે માટે તકેદારી રાખવી જોઇએ અને રાખવામાં આવતી હતી. આમ છતાં પણ આમ જનતાની વ્યાપક પ્રવૃતિમાં કયાં એ શિષ્યચાર કે વિશુદ્ધિ જળવાઇ ન હોય તો તેને હું વખોડી કાઢું.

આટલું કહેવા પછી આ સમય દરમ્યાન કચ્છ રાજ્યના કર્મચારીઓના વર્તાવને બાજુએ રાખી સને ૧૯૪૦ ના એપ્રીલની ૧ લી તારીખે કચ્છ રાજ્ય તરફથી ભાયાતો અને અજ્ઞાન મુસ્લીમ ભાઈઓને ઉશ્કેરીને અશિષ્ટતાનું જે પ્રદર્શન કરવામાં આવ્યું હતું તેની નોંધ લેતાં કહેવું પડે છે કે એ કમનશીબ ખેલ કચ્છના ઇતિહાસમાં એક અશિષ્ટ પ્રકરણ તરીકે લેખાશે એમાં જરાએ શંકા નથી.

લડત મોકુફી

૧૯૪૦ ના માર્ચના છેલ્લા અઠવાડીયામાં મહાત્માજીએ રાજ્યસ્થાની પ્રજાને સત્યાગ્રહની પ્રવૃત્તિ જ્યાં જ્યાં ચાલતી હોય ત્યાં ત્યાં બંધ રાખવા સલાહ જાહેર કરી. સંપૂર્ણ ચર્ચાને અંતે મહાત્માજીની આ સલાહ પરિષદ મોવડી મંડળે માર્ચની ૩૦ મી તારીખે સ્વીકારવાનો ઠરાવ કર્યો. એ દિવસ બાદ એટલે પહેલી એપ્રીલે સત્યાગ્રહનાં મંડાણ થવાનાં હતાં પ્રજાનો એ જુવાળ, ઉશ્કેરણી અને ચાતુરતા તેની અંતીમ કક્ષાએ પહોંચ્યાં હતા. અને એક વિદ્યુતના આંચકા માફક તમામ પ્રવૃતિ અટકાવવામાં આવતાં જોશભેર વહેતો ધોધ એકાએક અંતરાય પડતાં છીન્નભીન થઇ જાય અને વેર વિખેર થતાં પાણી જ્યાંનાં ત્યાં થંભી જાય તેમ પ્રજા અને કાર્યકરોનું થયું.

સત્યાગ્રહની લડતનાં મંડાણ કરવાનું પગલું બરાબર હતું કે નહિં અગર લડતનાં મંડાણ કર્યા પછી તેને આ રીતે મોકુફ કરવાનું પગલું બરાબર હતું કે નહિં તે વિષે મતભેદ હશે અને છે પણ તે વાતનો વિવાદ મને પ્રસ્તુત લાગતો નથી. મને તે વિષે પશ્ચાતાપ નથી. પ્રજાઓનાં ઉત્થાનના ઇતિહાસમાં આવા પ્રસંગો બન્યા કરે છે. આવી બાબતોના ગુણદોષ પરિણામ લક્ષી હોય છે. મને એ વાતનું દુઃખ નથી. પણ **મને દુઃખ એ વાતનું અવશ્ય છે કે ઉત્પન થએલ આ પ્રચંડ આવેગને તત્કાળ યોગ્ય અને સાચે માર્ગવાળી લેવાનું બન્યું નહિં.** કારણ આગેવાનો કીંકર્તવ્ય મૂઢ થયા હોય કે ગમે તે કારણ હોય પણ સત્યાગ્રહ મોકુફીના ઠરાવ પછી પહેલું જ કર્તવ્ય ઉત્પન થયેલ આ પ્રચંડ આવેગને યોગ્ય માર્ગે વાળવાનું તથા પ્રત્યાઘાતિ અસરમાંથી કાર્યકરો અને જનતાને બચાવી જનતાની ઠંડી તાકાત કેળવાય એવી કોઇ પ્રવૃતિની યોજના કરવાનું હતું. આપણે તે વખતસર કરી શકયા નહિં. તે પછીની પરિસ્તિના કારણ તરીકે આ એક અને એક જ વાત મને સાલ્યા કરે છે. આ પરિસ્થીતી માટે હું કોઇને દોષ આપતો નથી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n10/mode/1up

realpatidar.com

મંદી

પછી તો Frustration નિરાશાવાદ અને નિષ્ક્રીયતા કેવળ આમજનતા ઉપરજ નહિં પરંતુ શિક્ષીત સમાજ અને ખુદ કાર્યકરો ઉપર પણ ફરી વળ્યાં, અને નિષ્ક્રીય રહેતી કોઇ પણ સંસ્થા છેવટ કાર્યકરોમાં આંતરમનઃ દુઃખ વિટંડાવાદ અને પરસ્પર આક્ષેપજનક વાતાવરણમાં પરિણામ પામે તેવું આપણે ત્યાં પણ થઇ ગયું.

પછી તો જાણે માનસ પરિવર્તન થઈ ગયું હોય તેમ સ્થાપિત હિતો ધરાવતા વર્ગો પરિષદથી અલગ થવા લાગ્યા. તથા રાજ્ય પાસેથી સગવડ કે મદદની અપેક્ષા ધરાવતી પ્રજાહિતની પ્રવૃતિમાં પણ પરિષદ કાર્યકરોને ટાળો આપી કામ લેવામાં હિત મનાવા લાગ્યું.

કાર્યકરોમાં ટીમ સ્પીરીટની ખામી ganisation નો લગભગ અભાવ અને સ્થાપિત હીતો ધરાવતા વર્ગોનું આવું વલણ એ સંયોગોમાં ત્યાર પછી જેમના પર પરિષદનો ભાર વહન કરવાનું કામ આવી પડયું એમને પરિષદનું કામ ચાલુ રાખવાનું રહ્યું.

૪૦-૪૧ માં લડત મોકુફીબાદ પ્રત્યાઘાત અને દુકાળની અસર હિંદના રાજકીય વાતાવરણમાં આપણાં નેતાઓની ગીરફતારી, આ પરિસ્થિતિમાં અંધકારથી વાતાવરણ ઘેરૂં બન્યું હતું. આ વખતે દેશભરમાં Frustration ની જે અસર વ્યાપક બની હતી તેમાંથી કચ્છ પણ બકાત રહી શકયું ન હતું.

યુદ્ધકાળ દરમ્યાન રાજતંત્રની કંટ્રોલ નીતિની બેજવાબદારી અને બીજા સંયોગોને કારણે ૪૦-૪૧ માં કારોબારી મંડળ તરફથી પરિષદ અધિવેશન બોલાવવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા. છેવટ ૪૨ ની જુલાઇમાં અધિવેશન બોલાવવા અંગે મુંબઇમાં વાતાવરણ નિશ્ચીત કરવામાં આવ્યું આ બધા સમય દરમ્યાન સ્થાનિકના સહકાર વિષે આશાજનક સંયોગો જણાયા નહિં. એ અરસામાં પ્રજાકીય પરિષદના પ્રમુખ ભાઇ યુસુફ મહેરઅલીની પણ ધરપકડ થઇ હતી અને ત્યાર પછી તેમની તબીયતની નાદુરસ્ત રહેવાને કારણે તેમની દોરવણીનો લાભ કારોબારી મંડળ મેળવી શકયું નથી. ચાલુ રહેતી નાદુરસ્ત તબીયતને કારણે તેમની લાગણી છતાં તેઓ અત્યારે આપણી સાથી હાજરી આપી શકયા નથી અને તેથી તેમની સલાહ અને દોરવણીનો લાભ મેળવી શકાયો નથી. ભાઈ યુસુફ મહેરઅલીને આપની તરફથી સંપૂર્ણ કુશળતા સત્વર પ્રાપ્ત થાય એમ શુભેચ્છા જાહેર કરૂં છું.

એક બાજુ પરિષદ પ્રવૃત્તિની આ સ્થિતિ હતી ત્યારે રાજ્યે પોતાની ચોક્કસ નીતિથી પરિષદ સંસ્થા કે પરિષદ કાર્યકરોને કયાંએ પ્રતિષ્ઠા ન મળી જાય એ રીતે સ્પષ્ટ અને મક્કમ વલણ અને તે સાથે પરિષદ સિવાયના અથવા પરિષદને અલગ રાખી કામ લેવા આવનાર વર્ગ કે વ્યક્તિ સાથે મીઠો વર્તાવ રાખવાનું વલણ ધારણ કર્યું હતું. **આ સંયોગોમાં સ્થાનિકમાં પરિષદની પ્રતિષ્ઠા જળવાય એ રીતે કુનેહ અને વિવેકબુદ્ધિથી કામ લીધા વિના પરિષદ સંસ્થાના અસ્તિત્વને સહન કરવુ પડે એવી પરિસ્થતિ આવી રહી હતી.**

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n11/mode/1up

realpatidar.com

પલટાયલા સંયોગો

સ્વર્ગવાસી નામદાર મહારાઓ શ્રી ખેંગારજીનાં અવસાન બાદ કચ્છનાં રાજકીય જીવનના ઇતિહાસમાં એકાએક પરિવર્તનની સ્થિતિ આવી ગઇ. જે અમલની જુગજુની અસર એકધારી અને અખંડ એકજ સ્વરૂપે ચાલી આવતી હતી તે એકાએક અને અણધારી બંધ પડી. નિષ્ક્રીય અને નકારાત્મક પરિસ્થિતિ એકાએક પલટાઈ ગઇ. અને તેની જગાએ તેથી જુદાજ સ્વરૂપની સક્રીય, સતત પ્રવૃત્તિમય, અને ઘડી ઘડી પલટા લેતી પરિસ્થિતિ ખડી થઇ.

પરિષદ જેવી રાજકીય સંસ્થા માટે આ પરિસ્થિતિ વિચાર માગી લે છે. ખાસ કરી એકધારી રીતે ચાલતા નિષ્ક્રીય વહીનટને ઉદ્દેશીને ઉત્પન થયેલી પરિષદની વિચારશ્રેણી નવી પરિસ્થિતિમાં નવી દૃષ્ટી માગી લે એ દેખીતું છે.

નિષ્ક્રીયતાને સક્રીય બનાવવા માટેના માર્ગ અને સતત પ્રવૃત્તિમય પણ અનિશ્ચીત સક્રીયતાને યોગ્ય અને સાચે માર્ગે વાળવા માટેના માર્ગ અને કાર્યનીતિ વચ્ચે તુલના અને વિવેક કરવાની આજ આપણને જરૂર છે.

વિદ્યમાન નામદાર મહારાઓ શ્રી વિજયરાજજી સાહેબ ગાદી ઉપર આવ્યા પછી તે નામદારે પ્રજાહિત માટેની પોતાની જે લાગણી વખતો વખત વ્યકત કરી અને પ્રજા સાથે સંપર્ક સાધવાની વૃતિ જાહેર કરી તે ઉપરોક્ત સંયોગોમાં દેશહિત માટે વિચાર કરનાર કોઇ પણ વ્યક્તિને માટે આશાના સંચાર સમું લાગે એ દેખીતું છે. રાજયતે પ્રજા પરસ્પરને સમજે પરસ્પરના હકકો અને જરૂરીઆતો સ્વીકારે અને સર્વ સામાન્ય હિતમાં સહકારથી કામ થઇ શકતું હોય તો એ સર્વ સ્થળે આવકારદાયક લેખાય પરિષદનું સ્થાન અને પ્રતિષ્ઠા સ્વીકારાય અને પ્રજાની એક પ્રતિનિધિ સંસ્થા તરીકે તેને સાથે સરકારથી કામ લેવા રાજ્ય ઇચ્છતું હોય તો તે પ્રાપ્ત સંયોગોમાં આવકારદાયક વસ્તુ છે. એવો ખ્યાલ અયોગ્ય નહિં મનાય.

આ ખ્યાલ અને આ ભાવનાથી નિસ્પૃહી દેશહિતેચ્છુ ભાઇઓની દરમ્યાનગીરીથી નામદાર મહારાજશ્રી સાથે રાજપ્રકરણીય જાહેર હિતના પ્રશ્નનો પરત્વે મને મુલાકાત અને લાંબી ચર્ચાઓનો લાભ અને માન મળ્યા તેમાં બંધારણીય પ્રશ્નને, નવી જાહેર થયેલ પણ પરિષદે અસ્વીકાર કરેલ નગરસભાઓનાં બંધારણની પુનઃ વિચારણા કંટ્રોલ વ્યવસ્થા અને બીજા તાત્કાલીન જાહેર હિતના પ્રશ્નનો તેમાં મુખ્ય હતા. આ અને આવાજ પ્રશ્નને અંગે એકથી વધુ વખત મને મુલાકાતનું માન આપવામાં આવેલ અને ચર્ચા દરમ્યાન નામદાર મહારાજશ્રીની ભલી મુરાદ અને નિખાલસતાની મારા પર ઉંડી છાપ પડેલી આ બધી પ્રવૃતિમાં મારા નિકટના સાથીઓને માહિત રાખ્યા છે અને તેમની સલાહ ને ઉપયોગ મને મળ્યા કર્યાં છેઃ આ બધી મુલાકાતદ્વારા અને ત્યારપછી મારા તરફના નીખલસ અને સાચી ભાવના યુકત સહકારદ્વારા હોય સંસ્થાગત જવાબદારીને સુસંગત રહીને રાજ્ય સાથે સહકારથી કામ કરી પ્રજાની સેવા થઇ શકતી તો તે માટે શુદ્ધ નિષ્ઠાથી મેં પ્રયાસો કર્યા હતા.

હું આશાવાદી છું. મારૂં વલણ સામાન્યતઃ રચનાત્મક છે. પણ આ બંન્નેની મર્યાદા હોય છે. અંગત સ્વરૂપે કે વ્યક્તિગત રીતે શુભ નિષ્ઠા અને

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n12/mode/1up

realpatidar.com

સુજનતાનો પરિચય થયા છતાં પ્રણાલી અને આરૂઢ મનોદશાવાળાં રાજતંત્ર પાસેથી પ્રજાનાં સમજ પૂર્વકનાં અને સંગઠીત પીઠબળ વગર સાચી સેવા આપવાનું પ્રજાના કાર્યકરો માટે મુશ્કેલ અને લગભગ અશકય છે એમ મેં જોયું અને તેથી બીજાં કારણો સાથે અધિવેશન તરત બોલાવી પરિષદનું વ્યવસ્થાતંત્ર [Organisation) પુનઃ સ્થાપિત થાય એવી મારી ભાવના વધુ નિશ્ચ બની.

આ વખતે આપણાથી હાથ જોડી બેસી રહેવાય નહિંજ

વાતાવરણને કારણે, ઓરગેનાઇઝેશનની ખામીને કારણે, બંધારણની અવ્યવસ્થને કારણે, અને કાર્યકરોમાં ટીમ સ્પીરીટના અભાવના કારણે અથવા જે કાઇ કામ કરતા રહ્યા હતા તેની નિર્બળતાને કારણે પણ આપણી પ્રવૃતિનો લગભગ અભાવ થઇ ગયો હતો અને તેથી પરિષદનું અધિવેશન તરત બોલાવવાની જરૂરીઆત ધણાખરા જવાબદાર કાર્યકરોને અને દેશ હીત માટે વિચાર કરી રહેલા ભાઇઓને લાગવા માંડી હતી. કંટ્રોલ અને પોલીસ તંત્ર તથા લડાઇને અંગે ઉપસ્થિત થતા પ્રશ્નોમાં બહાર પાડવામાં આવતા હુકમો સંબંધમાં જનતાના જુદા જુદા વર્ગોનો પોકાર વધી પડયો હતો. પ્રજાજીવન સાથે સંબંધ ધરાવતા ખેતીવાડી, ઉદ્યોગ વિકાસ, કસ્ટમ્સ અને ટેરીફ, અને બંદરો તથા કરંસી અને એકસચેંજને લગતા પ્રશ્નો જીવતા બન્યા હતા. અને તે અંગે પ્રજાની લાગણી બતાવવા માટે જરૂર ઉભી થઇ હતી. નામદાર મહારાઓશ્રી તરફથી વખતોવખત થતી જાહેરાત પ્રમાણે કંઇ બંધારણીય સુધારા જાહેર થાય એ અંગે અંતીમ નિર્ણય કરવાનો અધિકાર કેવળ ખુલ્લી પરિષદનેજ હોઇ શકે તે માટે પણ પરિષદનું અધિવેશન બોલાવવાની જરૂરત ઉભી થઇ હતી.

હિંદનાં ભાવી બંધારણ માટે મોડી કે વહેલી રચાનાર Constituent Assembly વખતે પરિષદ સંસ્થા પ્રજાની વતી બોલવાને માટે જીવતી અને જાગતી હોય એ જરૂરનું હતું,

આ અને આવાં કારણોસર ઉપસ્થીત થએલી પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા માટે કચ્છી પ્રજાની એકની એક પ્રતિનિધિ સંસ્થા શ્રી કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદ પૂરી વ્યવસ્થિત, Organised હોય એ જરૂરનું લાગતું હતું અને એટલા માટે પરિષદનું અધિવેશન બોલાવવા સાથીઓના સાથથી પ્રયત્નો આરંભવામાં આવ્યા અને પરિણામે આપણે એકત્રિત થયા છીએ.

આજની ઉષા

ગઇ કાલ હતા તેના કરતાં આજે સંયોગો તદન બદલાયેલા છે આજે યુદ્ધ પુરૂં થયું કહેવાય છે. પરંતુ મહાસત્તાઓને માટે સુલેહ જીરવવી મુશ્કેલ થઇ પડી છે. જગતમાં ઠેર ઠેર આઝાદીની તમન્ના પ્રગટી ઉઠી છે. યુરપની મુઠીભર પ્રજાઓની ગુલામીમાં સબડતીએ સીયાની પ્રજાઓ આઝાદી માટે ઉભી થઇ ગઇ છે. અને સમગ્ર પૂર્વ એસીયામાં ઠેર ઠેર ભડકા બળી રહ્યા છે.

ભારતમાં આઝાદીના દાવાનળ ગુલામીને ભરખી ખાવાની વાત હવે નજદીકનાં ભવિષ્યની સત્ય ઘટના રૂપે દેખાય છે. જગતના બધા શોષિત દેશો આઝાદ ભારત તરફ મીટ માંડી બેઠા

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n13/mode/1up

realpatidar.com

છે. બનવાજોગ છે, ભારતની આઝાદી સમજુતથી આવે, બનવાજોગ છે, ભારતને હજી એક અગ્ની પરિક્ષામાંથી કદાચ પસાર પણ થવું પડે. પણ તમે અને હું જોઇ શકશું એટલા સમયમાં આપણો દેશ આઝાદ થશે.

ઇંગ્લેંડનો ઇતિહાસ કહે છે કે ઇંગ્લેંડ છેલ્લી ઘડીએ તે પોતાનાં હીતમાં સમજી જાય છે. રશીયાની ત્રાસી નજર અને અમેરીકાની વ્યાપારી પક્કડ ઇંગ્લેંડને વખતસર સમજી જવા જેટલી વૈશ્ય બુધ્ધી સુઝાડી આપે એમ ઇતિહાસ કહે છે. આ સંયોગોમાં બનવાજોગ છે કે દુરનાં નહિં એવાં ભવિષ્યમાં ઇંગ્લેંડ ભારત વર્ષ સાથે સમાધાન કરે.

જગતના તમામ દલીત મુલકો જ્યારે પોતાની આઝાદી માટે ભારતના ભાગ્ય વિધાતાઓ સામે મીટ માંડતા હોય ત્યારે રાજસ્થાની પ્રજા તો ભારતીય પ્રજાનું એક અંગ છે, ભારતની પ્રજા જ છે આમ સમગ્ર હિંદનાં રાજદ્વારી ભાવી સાથે આપણે સીધી રીતે સંકળાયેલા છીયે.

હિંદનું મધ્યસ્થ રાજતંત્ર Federased થાય કે બીજાના સ્વરૂપનું થાય પણ તેમાં રાજસ્થાનોને ચોકકસ અને નિશ્ચિત સ્થાન છેજ. આ રાજસ્થાનો એટલે હાલના બંધારણ મુજબના Indian States ના રાજાઓ નહિં પણ **રાજસ્થાનો એટલે સ્પષ્ટ રીતે રાજસ્થાની પ્રજા.** મધ્યસ્થ તંત્ર રચવા માટે Consnituent Assembly થાય તેમાં બેસવાનો અધિકાર જો રાજસ્થાનિ પ્રજાના ચુંટાએલા પ્રતિનિધીને ન હોય તો તે રાજસ્થાનિ પ્રજાને તો માન્ય નહિં જ હોય પણ બ્રીટીશ હિંદની પ્રજા પણ તે કબુલ રાખશે નહિં. એટલે દેખીતી રીતે તેથી આ પ્રશ્ન આજે આપણી પાસો ગંભીર વિચારણા માંગી લે છે.

રાજસ્થાન પ્રજાના હકકો

આ મુદ્દા સંબંધમાં નરેન્દ્ર મંડળના પ્રધાન સમિતિના પ્રમુખ સર મનુભાઇ નંદશંકર મ્હેતાએ એક વર્તમાન પત્રને આપેલ મુલાકાતથી તેમણે રાજા સાહેબોની સારી સેવા કરી નથી. સર મનુભાઇ રાજસ્થાની પ્રજાને સંપૂર્ણ જવાબદાર તંત્ર માટે લાયક લેખતા નથી, અને અંશત જવાબદારી તો કેટલાંક રાજ્યો એ આપી છે. એમ જણાવે છે. હિંદની સંપૂર્ણ રાજદ્વારી પ્રગતિ માટે તેઓ રીયાસતનો સહકાર આપવાની તૈયારી જણાવે છે. પણ તે અંગે સંધી હકકમાં એકપક્ષી ફેરફાર કરવામાં આવે એ સામે રાજા સાહેબોનો વાંધો નોંધાવે છે. આ વિષે વિસ્તારથી સમિક્ષા કરવાનું આ સ્થાન નથી. પરંતુ રાજસ્થાની પ્રજાના રાજદ્વારી હકકને અંગે એક જવાબદાર વ્યકિતનાં આ સત્તાવાર વિચારો આ સ્થળેથી કંઇક સમિક્ષા માગી લે છે.

સર મનુભાઇએ સમજી લે કે હિંદની સંપૂર્ણ રાજદ્વારી પ્રગતિ બ્રીટીશ પોલીટીકલ ખાતાંની ગુલામી ભોગવતા રાજા સાહેબો કે તેના પ્રધાનોથી કદી અટકવાના નથી. જ્યારે બ્રીટન રાજીયે કે કુરાજીયે એ નિર્ણય ઉપર આવશે ત્યારે રાજા સાહેબોનાં સ્થાન કયાં હશે તેની દયા બ્રીટન ખાવાનું નથી. એટલે રાજા સાહેબો ભારતની રાજકીય પ્રગતિમાં સાથ આપવાનો વિચાર કરે તે પોતાનાં ભાવિ અસ્તીત્વના માટે જ જરૂરનું છે. આ સંધી હકકમાં એકપક્ષી ફેરફાર એટલે શું ? બ્રીટીશ હકુમતને લાગેવળગે ત્યાંસુધી એ હકકપત્રોની કીંમત કાગળનાં ચીથરાથી વધારે નથી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n14/mode/1up

realpatidar.com

અને જો "દ્વી પક્ષી" નો અર્થ રાજા સાહેબોને પક્ષકાર લખાવમાં આવતો હોય તો તે રાજસ્થાની પ્રજાને માન્ય નથી.

સર મનુભાઇ સંધી હકકમાં ફેરફાર કરવા માટે બે પક્ષોની હાજરી જરૂરી માનતા હોય તો સામો પક્ષ ગમે તે હોય પણ પહેલો અને જરૂરી પક્ષ ખુદ રાજસ્થાની પ્રજાજ છે. કારણ કે સાત કરોડની પ્રજાનાં જીવન મરણનો એ પ્રશ્ન છે. અને થોડાએક રાજાઓની સગવડ કે મુનસફી ઉપર હવે તેને છોડી શકાય તેમ નથી.

આજે આ બીજુ પ્રચંડ વિશ્વયુદ્ધ કે જેમાં અનેક સામ્રાજ્યો અને હઝારો વર્ષ જુના નિપ્પન (જાપાન) ના બાદશાહ શહાનશાહનો પણ જુનાં સંધી પત્રોની વાત કરવાની હીમત કરી શકતાં નથી, ત્યારે આવી હાસ્ય જનક દલીલ કરવાની આ જમાનામાં સર મનુભાઇ કેમ હીમત કરી શકતા હશે તે સમજી શકાતું નથી.

સર મનુભાઇ રાજસ્થાની પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્ર આપવાનો સમય હજુ પાકયો નથી એમ જણાવે છે. રાજસ્થનિ પ્રજા રાજતંત્રની જવાબદારી અદા કરવાને લાયક છે કે નથી તે તો હાલના દીવાનો અને તેમના માલીકો થોડો વખત જગ્યા ખાલી કરી આપે તો દેખાડી શકાય તેમ છે પરંતુ આજે એ રાજા સાહેબો અને એ દીવાનો વડે રાજસ્થાનોના રાજતંત્ર જેવી રીતે ચાલી રહ્યાં છે તેનાથી વધારે ખરાબ કોઇ સંયોગોમાં કોઇ રાજતંત્ર ચાલી શકે એમ હું માનતો નથી. એટલો એ તો નિરવિવાદ છે કે રાજસ્થાનિ પ્રજા જવાબદાર રાજતંત્ર માટે ગમે તેટલી નાલાયક હોય તો પણ આજે મુઠીભર રાજા સાહેબોના મનમોજ અને પ્રધાનોની ખુશામતો-વાળાં વ્યક્તિગત તરંગો ઉપર અને પારકે પૈસે તાગડધીના કરતાં રાજતંત્રો કરતાં તો તે જરૂર સારાં હશે તે વિષે મને જરા પણ શંકા નથી.

પ્રજાઓની લાયકાત ઠરાવનાર જવાબદાર રાજતંત્ર આપનાર કે અપાવનાર, કોઇ દિવાન કે રાજા કોણ? રાજાઓનાં અંગત અને વ્યક્તિગત અસ્તીત્વ માટે વલખાં છતાં રાજસ્થાનિ પ્રજા વહેલે કે મોડે જવાબદાર રાજતંત્ર પ્રાપ્ત કરશે અને તે રાજાસાહેબો પોતાનાં હીતમાં સમજીને સમયસર નહિં આપે તો તે પોતાનાં બળેથી લેશે.

સર મનુભાઇ કેટલેક સ્થળે અંશતઃ જવાબદાર રાજતંત્રની વાત કરે છે. એવાં નાટકો તો ઘણાંએ ભજવાય છે અને હજુએ ભજવાશે કારણ કે દીલગીરીની વાત છે કે રાજાસાહેબોનો હજી હૃદયપલટો થયો જણાતો નથી. તેમને હજુ સમયનો સાચો ખ્યાલ હોય તેમ જણાતું નથી. અથવા તો તેઓ કાળબળને જોવા ખુશી નથી. રાજાસાહેબોથી પોતાની નજરથી વધારે આગળ જોઇ શકાતું હોય એમ લાગતું નથી અને દિવાનો તો પગાર ખાઇને વાતો કરે છે. તેથી આ સ્થળેથી તેઓને મોટી અંતઃકરણપૂર્વક વિનંતિ છે કે હજુ પણ સમયને પીછાણે અને પોતાનાં રાજ્યમાં સમયસર જવાબદાર રાજતંત્ર આપી પોતાનાં સ્થાન પોતાનો પ્રજાઓનાં હૃદયમાં વધારે સ્થિર અને વધારે ચિરંજીવ કરે.

આપણું કર્તવ્ય

રાજસ્થાનિ પ્રજાનો સમગ્ર રીતે પ્રશ્ન આ છે, અને તેના પ્રત્યે આપણાથી દુર્લક્ષ થઇ શકે એમ નથી, છતાં આપણી સીધી મર્યાદામાં તો આપણો કચ્છ દેશ આપણા રાજવી અને

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n15/mode/1up

realpatidar.com

આપણે કચ્છી પ્રજા એજ આપણો પરિવાર છે. આ વર્તુલમાં એ ત્રણે તત્વોને કશો હિત વિરોધ નથી. ઐહિક દ્રષ્ટિએ, નૈતિક દૃષ્ટિએ અને રાજનૈતિક દૃષ્ટિએ પણ સમગ્ર હિતમાં પ્રત્યેકનું હીત સમાએલું છે. તેથી હું આપની સમક્ષ જે વિચારો રજુ કરૂં છું, આ અધિવેશનમાં આપણે જે વિચારો કરીશું અને આપણે જે ધ્યેય તરફ જવાનું છે તેમાં આપણા રાજવી સહીત પ્રત્યેકનું હીત સમાએલું છે અને તેથી એ વિચારનાં પ્રેરક બળ નીચે આપણી સફળતા રહેલી છે એવી મને પૂરી શ્રદ્ધા છે.

આજની પરિસ્થિતિનો વિચાર આપણે નીચેની દૃષ્ટિએ કરવાનો છે.

૧. મુંદરા અધિવેશનમાં કરેલી જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્ત કરવાની આપણી પ્રતિજ્ઞા જ્યાં લગી આપણે જવાબદાર રાજતંત્ર પ્રાપ્ત કર્યું નથી ત્યાંલગી ઉભી છે, અને રહેશે, તેમાં કશી નરમાસ કે ભેળસેળને અવકાશ નથી.

૨. કચ્છના નામદાર મહારાઓશ્રીના બંધારણ પૂર્વકના રાજ અમલ નીચે જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તીએ આપણું ધ્યેય છે. જવાબદાર રાજતંત્રમાં રાજાનું સ્થાન આજે જે સ્થાને છે તેના કરતાં વધારે સ્થિર, વધારે પ્રેમ અને માનભર્યું અને વધારે ચિરંજીવી છે અને રહેશે. એમાં કશી ગેરસમજને અવકાશ જ નથી.

ઇંગ્લેન્ડના રાજાની પ્રતિષ્ઠા અને ઓજસ અને પ્રજાની વફાદારી તે બંધારણ પૂર્વકના રાજા હોવા છતાં ઇંગ્લેન્ડની પ્રજામાં કેવી છે તે રાજા સાહેબોને સમજાવવાની જરૂર નથી. બનવા જોગ છે જો ઇંગ્લેન્ડના રાજા બંધારણ પૂર્વકના રાજા ન હોત અને યુરોપનાં બીજાં રાજસિંહાસનો જેમ હતાં નહિં હતાં થઇ ગયાં છે તેમ આ વિંડસરનો રાજવંશ પણ દુનિયામાં કદાચ અસ્તીત્વ ધરાવતો નહોત. આજે એ વિંડસર રાજવંશનું સ્થાન જાણે અચળ હોય એમ લાગે છે અને તે જવાબદાર રાજતંત્રને આભારી છે તેનો ધડો આપણા રાજાઓ લે એમ મારી વિનંતિ છે.

૩. આપણી સંસ્થત્રિત તંત્રની પુનઃ રચના એટલે પરિષદનું–ઓરગેનીઝેસન વ્યાપક, વ્યવસ્થિત, અને કાર્યદક્ષ બનાવવાની તરફ આપણે લક્ષ આપવાની જરૂર છે અને તેમ કરવા માટે આપણા બંધારણમાં કરવા યોગ્ય ફેરફાર જણાય તો તે પણ કરવાનો રહેશે.

૪. પ્રજાના જીવના પ્રશ્નો અને ખાસ કરી અન્ન અને વસ્ત્ર તથા સ્વાસ્થ્ય અને શિક્ષણ એ ચાર બાબતોમાં પ્રજાને સેવા આપી ઉપયોગી થવા. આ ચારે બાબતો પરસ્પર અવલંબીન છે.

૫. માસ કોનસીઅસનેસ–ઉભી કરવા અને હક્ક અને જવાબદારી પ્રજા સમજતી થાય એટલુંજ નહિં પરંતુ તેનો ઉપયોગ સંસ્થાગત રીતે કરવાનો સમજતી થાય તેમ કરવનું આપનું કાર્ય છે.

૬. રાજ્ય સાથેના પ્રસંગમાં રાજની ખરેખરી લોકતંત્ર તરફ લઇ જતી સંસ્થાઓ હોય કે થાય તો શકય હોય ત્યાં તેનો ઉપયોગ કરવાનું વહીવટી તંત્ર અંગે તથા કાયદા તથા વ્યવસ્થા અંગે પ્રજાની હાડમારીઓ વિષે શકય એટલી સેવા આપવાનું તથા સમગ્ર કાર્ય માટે કાયદેસર રીતે તમામ માર્ગ પ્રવૃત્તિ કરવી.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n16/mode/1up

realpatidar.com

જવાબદાર રાજતંત્રની સાદી સમજ

જવાબદાર રાજ્યતંત્ર એટલે શું ? જવાબદાર રાજ્યતંત્ર કેમ પ્રાપ્ત કરવું ? આ પ્રશ્ન રાજ્ય અને જનતાની જાણ માટે ખુલાસો માગે છે જવાબદાર રાજ્યતંત્ર (૧) રાજાનો હ્રદયપલટો થાય અને રાજીખુશીથી આપે–જેમ ઔંધનરેશ કર્યું છે અને રેવાનરેશે જાહેર કર્યું છે. તેમ અથવા તો (૨) જનતા પોતાની તાકાતથી પ્રાપ્ત કરે, અથવા (૩) રાજા પ્રજા બન્ને પોતાના હિતમાં સમજી પરસ્પરની સમજુતીથી ગ્રહણ કરે. રાજા રાજીખુશીથી નવાજેશ કરે તોપણ જનતા હક અને જવાબદારી બરાબર સમજતી અને અદા કરતી થઇ શકે તે માટે પોતાની શક્તિઓ કેળવવી જોઇશે. આત્મ શુદ્ધિ અને સ્વાશ્રયની તાકાત વડે પ્રાપ્ત કરે તો તેજ સાચું જવાબદાર રાજ્યતંત્ર છે. પરંતુ રાજા પ્રજાની પરસ્પર સમજણથી વિકાશ પામે તેમાં પણ જનતાને જવાબદારી અદા કરવાની શક્તિઓ કેળવવી પડશે જ.

આ શક્તિઓ વ્યવસ્થિત રીતે કેળવવામાં, જવાબદારીઓ અદા કરવા માટે તાલીમ લેવામાં, જવાબદાર રાજ્યતંત્ર એટલે શું અને તે કેમ મેળવવું તેનો ખુલાસો મળી જાય છે.

રાજનાં વહીવટીતંત્રને લાગેવળગે ત્યાં લગી જવાબદાર રાજ્યતંત્ર એટલે કંઈ આજન બધા દરબારી નોકરોને દેશવટો આપી નવાજ નોકરો આવી જાય એવો અર્થ થતો નથી. બ્રિટીશ હિન્દુસ્તાન માટે લગભગ તેમ છે કારણ કે ત્યાં પરદેશીઓ ઘણી થઇ બેઠા છે આપણે ત્યાં તો કેવળ માનસ પરિવર્તનનીજ જરૂર છે.

દરબારી નોકર પોતાની કામગીરી વિષે પ્રજા અવાજને જવાબદાર છે અને પ્રજાને અવિશ્વાસ પોતાનાં વ્યવસ્થિત બંધારણ દ્વારા જાહેર થશે તો પોતાની નોકરી સલામત નથી એમ સમજતો થઇ જાય તો આજનું રાજતંત્ર, આજનું કર્મચારી મંડળ છતાં જવાબદાર રાજતંત્ર તેના વ્યવહારૂ અર્થમાં થયું લેખાય.

એટલે જવાબદાર રાજતંત્ર માટેની લાયકાતનો પ્રશ્ન પણ અપ્રસ્તુત જણાય છે. આજના રાજકર્મચારીઓ લાયક છે એમ માનવામાં આવે તો જવાબદાર રાજતંત્રમાં તે ચાલ્યા જવાના નથી માત્ર તેમની નોકરી પ્રજાના વિશ્વાસ ઉપર નિર્ભર હશે. એટલે આજની લાયકાત હશે તે કાયમ રહેશે બલ્કે વધશે. આ રીતે આજે જ માત્ર માનસ પરિવર્તનથી જવાબદાર રાજતંત્ર વ્યવહારૂ થઇ શકે છે.

માનસ પરિવર્તન થાય કે ન થાય આપણે તો જવાબદાર રાજતંત્ર મેળવવું છે–તે માટે–

(૧) પ્રજાકીય અસ્મીતા સ્વાશ્રય અને સંગઠનથી જનતાને તૈયાર કરવી પડશે. (૨) જનતાને તૈયાર કરવા માટે પરિષદે પોતાનું તંત્ર દેશવ્યાપી બનાવી રચનાત્મક સેવા કરવી જોઇશે. (૩) પરિષદ તંત્ર વ્યાપક બનાવવા માટે અને રચનાત્મક કાર્ય માટે ભાવનાશીલ, કર્તવ્યનિષ્ઠ અને જાણકાર કાર્યકરો તૈયાર કરવા પડશે.

કાર્યકરો તૈયાર કરો

હું માનું છું કે એવા અનેક સેવાભાવી અને કર્તવ્યનિષ્ઠ કાર્યકરો કચ્છમાં અને કચ્છ બહાર છે કે જેની સેવા પરિષદ મેળવી શકે તેમજ એવા તો તેથીયે વધારે હશે કે જેમને તેમનાં કાર્યની તાલીમ આપવામાં આવે તો ઉપયોગી સેવા આપી શકે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n17/mode/1up

realpatidar.com

એ રીતે જે ભાઇઓની સેવા મળી શકે તે લઇને અને બીજા વિશેષ તૈયાર કરીને પરિષદનું તંત્ર વ્યાપક અને જીવંત બનાવવાનું સૌથી પ્રથમ અગત્યનું છે.

એમ કહેવાય છે કે કાર્યકરો મળતા નથી. હું એમ માનતો નથી. કારણ કે હું તેઓ પૈકીનો એક છું–આપણાં જાહેર જીવનમાં "સેવાભાવ અને સેવક" શબ્દનું અયોગ્ય exploitation થઇ રહ્યું છે. તે કોઇ પણ દલિત કોમ કે વર્ગ કરતાં પણ તેને બદતર હાલતમાં મુકી રહ્યું છે. ગુમાસ્તા અને મજદુરો કે ખેડુતોનું exploitation આર્થિક છે. તો સેવક અને સેવાભાવ શબ્દનું exploitation કેવળ આર્થિક નહિ પણ નૈતિક અને ધાર્મિક સ્વરૂપ લઇ વધુ ત્રાસજનક બન્યું છે તે બંધ થવું ઘટે. ત્યાગ અને આત્મભોગનું સ્થાન અનોખું છે. પણ કોઇપણ જાહેર પ્રવૃતિ કે જાહેર સંસ્થાઓની ચાલુ પ્રવૃતિઓ સાથે ત્યાગ અને ભોગ શબ્દોને અપ્રમાણ રીતે જોડી કાર્યકરોના લોહી અને ખમીરને ઓછી અગત્યની બાબતમાં તથા પ્રજાને ઓછા વળતરમાં વેડફી દેવામાં આવે છે. જાહેર સંસ્થાઓના વડાઓ કે આગેવાનોએ પોતાને આર્થિક રીતે કે બીજી રીતે ઓછી તકલીફે વધારે યશ મેળવી લેવાનો લોભ જતો કરવો જોઇએ. સેવા ભાવનાનું કરવામાં આવતું exploitation જાહેર હીતમાં બંધ થવું જોઇએ.

કાર્યકરોને તાલીમ આપવાની યોજના આ અધિવેશનમાં વિચારવા હું આપને વિનંતિ કરૂં છું.

પરિષદનું તંત્ર વ્યાપક બનાવો

કાર્યકરોદ્વારા તાલુકે તાલુકે અને ગામે ગામ પરિષદની તાલુકા કમીટીઓ અને ગ્રામ્ય સમીતીઓ કાર્ય કરતી થઈ જાય અને ગ્રામ્ય સેવાદ્વારા આયોજન પૂર્વક પરિષદ સંસ્થા ચેતનવંતી બને એ આપણું પ્રથમ કાર્ય રહેશે. પરિષદનું કામ વધુ સરલતાથી થઇ શકે તે માટે પરિષદનું બંધારણ ફરી વિચારવું પડે એમ લાગે છે. તે પણ આ અધિવેશનમાં વિચારવા વિનંતી છે.

પ્રજા ઘડતરની યોજનાઓ

આપણે ત્યાં રાજ્યની છે તેના કરતાં ઘણી વધારે સંખ્યામાં પ્રજાકીય શિક્ષણ સંસ્થાઓ અને બોર્ડિંગો છે, દવાખાનાઓ છે, અને અનેક રીતે પ્રજા ઘડતરના છુટક છુટક પ્રયાસો થઇ રહ્યા છે. આ પ્રાયાસોનું એકીકરણ કરી પ્રજા ઘડતરની પ્રાણવાન યોજના થઇ શકે એમ મારૂં માનવું છે આપ તે દિશામાં પણ વિચાર કરશો એવી આશા છે.

આપણે ખાદી આને ગ્રામ્યસેવાની રચનાત્મક યોજના વિચારી વ્યવહારૂ સ્વરૂપ આપવું જોઇએ. શિક્ષણ અને રચનાત્મક પ્રવૃતિઓમાં રસ લેતાં આપણા આગેવાનોને આ કામ પરિષદની વતી પણ રાજકીય સ્વરૂપ વગર ઉપાડી લેવા મારી વિનંતી છે. ગામડાંને પોતાનાં ઉત્પાદનનો વ્યાજબી અને પૂરેપૂરો લાભ મળવોજ જોઇએ એવો આગ્રહ ગામડાં રાખી શકે અને મધ્યસ્થ રાજ્યતંત્રને પોતાની જરૂરીયાતો પોતાનાં ઉત્પાદનની નજરે પૂરી પાડવા ફરજ પાડી શકે. ઉત્પાદન કરનારા ગામડાની પ્રજાના ભોગે શહેરો જે શહેરીજીવન ભોગવે છે તે અટકવું ઘટે. અન્ન, વસ્ત્ર

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n18/mode/1up

realpatidar.com

તથા સ્વાસ્થ્ય અને શિક્ષણને લગતી બાબતોમાં ગ્રામજીવન શકય બને અને સુખી તથા સ્વાશ્રયી થાય. એજ પરિષદના જવાબદાર રાજ્યતંત્ર પ્રાપ્તિનો અર્થ છે.

કોમી એકતા

દેશનાં કમનસીબે આજકાલ કોમીભેદનું વાતાવરણ હિન્દમાં ચાલે છે. સદભાગ્યે તે કચ્છમાં નથી. કચ્છમાં તેની અનિષ્ઠ અસરને અવકાશ ન હોવો જોઇએ. અને તમામ કોમોએ પોતાનાં હિતમાં અને સમગ્ર હિતમાં એકતા પ્રત્યે આગ્રહ રાખવો જોઇએ. કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદને લાગેવળગે છે ત્યાં લગી તેનાં બંધારણની રૂએજ કોઇ કોમી કે ધાર્મિક બાબતને તેમાં અવકાશ નથી. પરિષદ કચ્છીઓની છે અને કચ્છીઓ માટે છે અને પરિષદનાં પ્લેટફોર્મ ઉપર કચ્છીને કચ્છી તરીકે જ સ્થાન છે. તથા પરિષદ તમામ કચ્છીઓની કચ્છી તરીકે સેવા કરવાને વરેલી છે. એટલે તેને તમામ કચ્છીઓએ કોઇ પણ જાતના ભેદભાવ વગર સાથ આપવાની ફરજ છે.

ઉપર મુજબ આપણું મુખ્ય ધ્યાન રચનાત્મક કાર્ય અને પ્રજા સેવા ઉપર હોય એ જ વ્યાજબી અને જરૂરનું છે પરંતુ આજકાલ રાજસંસ્થાઓએ લોકજીવનનાં તમામ ક્ષેત્રો ઉપર એટલું તો વર્ચસ્વ જમાવ્યું છે, અને લોકજીવનની તમામ જરૂરીયાતો ઉપર એટલી પકડ રાખેલી છે કે સમાજના સામાજીક, આર્થિક અને બૌદ્ધિક ક્ષેત્રોને લગતા પ્રશ્નો લેતાં પણ રાજકરણમાં ઉતરી પડયા વિના, રાજસંસ્થા સાથે સંપર્ક કે અથડામણમાં આવ્યા વિના આપણો છુટકો નથી. તેથી પરિષદ આ તરફ દુર્લક્ષ કરી શકે નહિ.

રાજકીય પરિસ્થિતિ

આ હકીકત તરફ વળતાં આજની રાજવહીવટની પરિસ્થિતિ પ્રજા સંતોષની દૃષ્ટિએ પુષ્કળ કહેવાનું માંગી લે છે. નામદાર મહારાવશ્રીનો પ્રજા પ્રત્યેનો સદભાવ અને પ્રજા માટે "કંઇક" કરવાની અભિલાષાનો સ્વીકાર કરવા સાથે રાજવહીવટમાં તેની અસર જોવા પ્રજા હજી રાહ જોઇ રહી છે. આજે તેની અસર કયાંએ દેખાતી નથી. બલ્કે એવી સ્થિતી ચાલે છે કે રાજ્યતંત્ર પ્રત્યેનો પ્રજાનો અસંતોષ વ્યાપક અને તીવ્ર બન્યો છે આ વિસંવાદીતા કેમ છે. તેનો નિર્ણય થવો મુશ્કેલ છે. છતાં પણ આ હકીકત છે એ આપણી કમનશીબી છે.

એ વાત ખરી છે કે નામદાર મહારાવશ્રીના રાજ અમલની શરૂઆત એવે વખતે થઇ છે કે તમામ સ્થળે મોટી મુશ્કેલીઓનો કાળ હતો, અને રાજસંસ્થાઓ અને રાજવહીવટને લગતા પ્રશ્નો વધુ ગુંચવાયેલા અને વધુ વિકટ બનેલ હતા.

નામદાર મહારાવશ્રીની શુભનિષ્ઠામાં માનનારા તરીકે તેમના રાજ્યઅમલની શરૂઆતની આ મુશ્કેલી સમજવા છતાં વિકાસની યોજના પૂરતું એ કારણ વાસ્તવિક લેખાય. પણ રાજકારોબારના પ્રજા સાથેના સીધા સંસર્ગમાં આવતા રોજબરોજના પ્રશ્નો અંગે પ્રજાને તકલીફો ભોગવવી પડે તેનો બચાવ તે દલીલમાં ભાગ્યેજ થઇ શકે છે.

આમ કહેવા પહેલાં એ વાતનો મને પૂરેપૂરો ખ્યાલ છે કે મુંદરા-અધિવેશન પહેલાં અને તે ટાંકણે પ્રજાના મનને ઉકળાવી રહેલ કેટલીક-તાત્કાળીક બાબતોનો નીકાલ તે

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n19/mode/1up

realpatidar.com

નામદારે ગાદી પર આવવાની સાથે કરી આપ્યો છે. સુવર ચિતાનો પ્રશ્ન કે જે પ્રજાના જાનમાલની સાથે રમત કરવા જેવો હતો તે આજે ખાસ અસ્તીત્વ ધરાવતો નથી, કંડલા નવલખી માર્ગ પરનો પ્રતિબંધ કચ્છ સાથે સંબંધ ધરાવતી દેશાંતર વસતી વિશાળ કચ્છી પ્રજા સાથે જે સંબંધ ધરાવતો હતો અને કનડગતનું જે-સાધન રૂપ હતો તે પ્રશ્ન પણ આજે એ સ્વરૂપમાં અસ્તિત્વ ધરાવતો નથી.

આ વિષયમાં હજીપણ જે સ્વરૂપની વ્યવસ્થા–પોલીટીકલ-કારણુનાં બહાનાં નીચે રાખવામાં આવી છે તે ચાલુ રાખવા માટે જરા પણ વ્યાજબી કે વજનદાર કારણ મને જોવામાં આવતું નથી. બલકે ઉપરોક્ત પ્રબંધ ભવિષ્યમાં પેસેંજર નીકાશ ઉપરની લાગત તરીકે દાખલ ન થઈ જાય એ માટે તે પ્રબંધ હવે સદંતર બંધ કરવો ઘટે.

એ વાત પણ મારી જાણથી બહાર નથી કે ખેતી વધે, ખેડુતો અને મજુરોને રક્ષણ અને રાહત મળે એવા એવા સરકયુલરો કરવામાં આવ્યા છે. પરંતુ સાથે એ પણ ભુલી શકાય એમ નથી કે દરબારી નોકરોને ગેરવ્યાજબી રક્ષણ આપતા શેંકશનના ધારાને વધારે કડક અને ન્યાયના સિદ્ધાંતોથી વિરૂદ્ધ વધારે નગ્ન સ્વરૂપનો બનાવવામાં આવ્યો છે. અને દરબારી નોકર સામે પોકાર કરનાર પર તે કારણે કેસ કરવામાં આવે છે. સ્ટાંપધારામાં અને બીજી રીતે અનેક ગણા વધારા કરી પ્રજા માટે ન્યાય મેળવવા અને દાદે પહોંચવાનું વધારે મોંઘું અને તેથી વધારે મુશ્કેલ પણ થઇ ગયું છે અને લડાઇની પરિસ્થિતિ અને એ કારણે ઉત્પન થતી બાબતોમાં ખાસ કરી કંટ્રોલ, ફુડ સપ્લાય, સીવીલ સપ્લાય વિગેરેના વહીવટી વેચાણ અને વહેંચણીની બાબતમાં વહીવટી તંત્રનું વલણ કેવળ મીકેનીકલ અને Wooden રહ્યું છે એટલુંજ નહિં પરંતુ વેપારી અને વાપરનારી પ્રજા પ્રત્યે બેજવાબદાર અને સહાનુભુતીહિન પ્રજાએ અનુભવ્યું છે. ના. મહારાવશ્રી તરફથી હરીજનોને હાલમાં ભાડૂતી મોટર બસો અને રેલ્વે ટ્રેનોમાં જે પ્રતિબંધ હતો તે કેટલાક રૂઢીચુસ્તોનો વિરોધ છતાં સદંતર દુર કરી બીજા મુસાફરોની માફક મુસાફરીની સગવડ કરી દેવામાં જાહેર હિમ્મત બતાવવામાં આવી છે તે વખાણવા યોગ્ય છે. દરબારી શાળાઓમાં તેમના વિષે પ્રતિબંધ છે તે પણ દુર થાય એવી મારી વિનંતી છે. આ કલંક પ્રજાનું છે. પણ તે ધોઇ નાંખવા રાજા આગેવાની લે તો પરિષદ તેમની સેવામાં હાજર રહેશે.

પ્રજા ઉપયોગી કાર્યો માટે

એ વાતની ખાસ નોંધ લેવા માગું છું કે કેવળ વર્ષાદી પાણીપર આધાર રાખતા આ કમભાગ્ય મુલકને માટે જમીનનું–Eroison થતું રોકવું, અને Subsoil Water ઉપર લાવવા એ આપણા દેશને આબાદ થવા માટે તો શું પણ જીવતા રહેવા માટે પણ એક જ આધાર છે. અને તેથી નામદાર મહારાઓશ્રીની ડેમો બાંધવાની ધગશ ખાસ પક્ષપાત અને અંગત કાળજી ભારોભાર સ્તુતીને પાત્ર છે. અને તે માટે તેમની પ્રગતિ પણ નોંધવા જેવી છે. આ વિષયનો હું નિષ્ણાત નથી. પણ એક layman કચ્છી તરીકે મારી એવી નમ્ર માન્યતા છે કે આટલું છતાં આ કાર્યને જેટલી પણ વધુ વ્યાપકતા અને જેટલો પણ વધુ વેગ આપી શકાય તેટલો ઓછો છે. જો આવાં કાર્ય માટે નાણાંની જરૂર હોય અને નાણાંની Security માટે સલામતી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n20/mode/1up

realpatidar.com

અને વિશ્વાસ ઉભો કરી શકાય તો બીજે સ્થળે અઢળક નાણાં રોકની કચ્છી પ્રજા દ્વિવિધ સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ જેવા આ સ્થળે નાણાં રોકવાનાં જરાએ પછાત ન પડે તે વિષે મને જરા પણ શંકા નથી.

એમ તો ખેતીવાડી અને ઉદ્યોગ વિકાસ માટે પણ નામદાર મહારાઓશ્રી જાતે રસ ધરાવે છે. પણ ખેતીવાડી અને ઉદ્યોગ વિકાસ કોને કહેવો અને તે કેમ થાય તે વિષે ઇચ્છાથી આગળના સ્ટેજમાં રાજ્ય ગયું હોય એમ જણાતું નથી.

વિકાશની યોજનાએ વિશે વિચાર કરતાં મારા નમ્ર અભિપ્રાય પ્રમાણે કચ્છ એક એવો નાનો દેશ છે કે જેના માટે વિકાશના આયોજન પ્રથ્થક્ પ્રથ્થક્ અને એક બીજાથી સ્વતંત્ર રીતે શકય બની શકે નહિં. એટલે જેને–Co-ordinated અને Comprehensive કહેવાય છે તે રીતે કચ્છની ખેતીવાડી કચ્છનો પશુવ્યવસાય, કચ્છના ગૃહઉદ્યોગો કે નાના ગ્રામોદ્યોગો હુન્નર કળા અને લર્જસેલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ-વ્યાપાર અને વાણીજ્ય-શીપ બીલ્ડીંગ્સ–આ અને આવી કેટલીક બાબતો છે કે જેનો પરસ્પર એક બીજા સાથે સંબંધ છે તેમાં એકને ભોગે બીજાને વગર સમજી અગત્યતા ન અપાઇ જાય તે દૃષ્ટિએ ખેતીવાડી અને ગામોદ્યોગને મધ્યમાં રાખી તે ઉપર જણાવ્યું તેમ Co-ordinated અને Comprehensive આયોજન વગર જો કંઇ આ દિશામાં પ્રયત્નો કરવામાં આવે તો તેમાં લાભ થવા કરતાં હાની ન થાય એ જોવાની ખાસ જરૂર છે. આ દિશામાં વિચાર કરતાં Communication અને transport તેમજ પ્રજા ઘડતરની તથા પ્રજાસ્વાસ્થ્યની બાબતોનો પણ તે આ યોજનમાં સમાસ થવો જોઇએ.

જ્યારે આ વિષય પર આવ્યો છું ત્યારે જનતાનું જીવન ધોરણ યોગ્ય કક્ષાએ લાવવા અને ટકાવવાનો તેમાં હેતુ હોઇ શકે. જીવનની જરૂરીયાતો વધારવામાં આવે તેને જીવન ધોરણ ઉંચું લાવવામાં આવ્યું એમ હું માનતો નથી, એટલે વ્યક્તિ કુટુંબ કે ગામડું સ્વાશ્રયી, તંદુરસ્ત, શિક્ષીત અને સંતુષ્ટ હોય અને નીતિમય સ્વતંત્ર દિમાગવાળું રહી શકે તો તેને હું શિષ્ટ જીવન ધોરણ માનું છું.

એક વાત અત્યારે સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર લાગે છે કે કચ્છના Basic industry કહી શકાય તેવા કાપડ અને મીઠું હાલે અસ્તિત્વ ધરાવે છે. તે હાલે જે સ્થિતિમાં ચલાવવામાં આવે છે તે પ્રજાકીય હિતના સામાન્ય સિધ્ધાંતો સાથે સુસંગત નથી. કાચામાલનું Explitation અને તેનો સર્વથા નહિં તો ઘણે અંશે લાભ એ દેશમાં વસતી પ્રજાનેજ મળવો જોઇએ. એ તેનો હક્ક છે અને તે લાભ જનતાના હિતમાંજ વપરાવો જોઇએ. તેજ ન્યાયસર છે. હાલના સંજોગોમાં તેથી બીજી રીતે થઇ રહ્યું છે તે સામે નમ્ર પણે પણ આગ્રહ પૂર્વક મારો વાંધો જાહેર કરવાની જરૂર જોઉં છું.

આના અનુસંધાનમાં કચ્છને માટેની Public utility services જેવી કે-મોટર ટ્રાન્સપોર્ટ મોનોપલી, ઇલેક્ટ્રીક સપ્લાય વગેરેની પણ આજે કે ભવિષ્યમાં કોઇ વિચારણા થતી હોય તો તે માટે આ મારા વાંધાની નોંધ થવા વિનંતી કરૂં છું.

હું એમ ઇચ્છુ છું અને નમ્રતાપૂર્વક માંગણી કરૂં છું કે આવી સર્વીસીસની પેદાશના પણ સર્વલાભનો ઉપયોગ કચ્છી જનતાના હિતમાંજ જવો જોઇએ.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n21/mode/1up

realpatidar.com

રાજકર્તાની લાગણી હોય અને રાજકર્મચારીઓનું વલણ પણ વિરૂદ્ધ ન હોય તે છતાં વ્યવહારમાં કે અમલમાં અસંતોષકારક પરિસ્થિતી હોય ત્યાં ઉપાય શો ?

આ વિચારશ્રેણીએ આગળ વધતાં મને તેના પ્રશ્નો પ્રત્યેના approach ની દ્રષ્ટિમાં દોષ લાગે છે અને તેથી મને લાગે છે કે તેના એ રાજકીય અધિકારો પ્રાપ્ત કર્યા વિના આ બધું યથાર્થ રીતે સિદ્ધ થવું શક્ય નથી.

મારાં કથનનાં સમર્થનમાં એ વસ્તુ પર ભાર મુકવાની હું જરૂર જોઉં છું કે ઉદ્યોગ વિકાસ કરવો હોય કે ખેતીનો વિકાસ કરવો હોય પરંતુ જ્યાં લગી કચ્છ રાજ્યની સરકાર કાયદાને આધીન ન હોય અને તે કાયદો–પ્રજાની ઇચ્છા અને સંમતિપૂર્વકનો ન હોય ત્યાં લગી કોઈ વિકાસ કોઇ સ્વરૂપે શક્ય બની શકે નહિ. ન તો કોઈ ખેડુત રાજીખુશીથી ખેતી કરવા સ્થાપિત થશે ન તો કોઇ ધનપતિ પોતાનાં નાણાં ખેતીમાં રોકવાનું મન કરશે. ન તો કોઇ ઉદ્યોગપતિ પોતાનાં નાણાં અને શક્તિ ઉદ્યોગમાં રોકવાની હીંમત કરશે એજ રીતે કેવળ સરકાર કાયદાને આધીન હોય એટલુંજ પુરતું નથી પરંતુ તેનું વહીવટી તંત્ર પ્રજાના ચુંટાયલા પ્રતિનીધી દ્વારા ચાલતું હોય એ પણ એટલુંજ આવશ્યક છે. રાજ્યનાં વહીવટી તંત્રો વિષે જ્યાં સુધી પૂરો વિશ્વાસ ન બેસે અને ખત્રી ન થાય ત્યાં લગી વસવાટ અને થાપણ બહારથી લાવવા મુશ્કેલ છે. જો પોલીસ તંત્ર જાનમલનાં રક્ષણને બદલે ભક્ષણ કરતું હોવાની લાગણી પ્રજામાં હોય–ન્યાયતંત્ર પ્રજાને રક્ષણ આપવાને માટે અશક્ત હોય–એક બાજુ પગારો વગેરેમાં વધુ પડતાં નાણાં વપરાતાં હોવા છતાં પ્રજાનાં શિક્ષણ, આરોગ્ય રક્ષણ અને મેડીકલ રીલીફ માટે પણ જો કંગાળ સગવડ રાખવામાં આવતી હોય તો તેવા સંયોગોમાં વિકાસની વાતો કેમ કરવી? અને આ બધું જો ખુદ રાજવીની ભલી લાગણી, ઇચ્છા અને અભિલાષ હોવા છતાં ચાલતું હોય તો જવાબદાર રાજતંત્ર વગર તેનો બીજો કોઇ ઇલાજ મને લાગતો નથી.

નાગરિક સ્વાતંત્ર્ય

નાગરિક સ્વાતંત્રને લાગે વળગે છે ત્યાં લગી આપણી સ્થિતિ અસહ્ય છે. કચ્છમાં છાપખાનું પણ થઇ શકતું નથી તો પછી વર્તમાન પત્રોને અવકાશ જ કયાંથી હોઇ શકે ? આથી કચ્છને લગતાં વર્તમાન પત્રો કચ્છ બહારથી પ્રસિદ્ધ કરવા પડે છે. પરંતુ તેવા એક પછી એક નવ વર્તમાન પત્રોને કચ્છ રાજ્યે કચ્છમાં આવવાની પ્રવેશ બંધી કરી છે.

હાલમાં કચ્છનું પોલીસ તંત્ર એ નામનું પુસ્તક જપ્ત કરવામાં આવેલ છે. એટલુંજ નહિ પણ તેના લેખક ઉપર રાજદ્રોહનો આરોપ મૂકીને તેને પકડવામાં આવેલ છે. રાજદ્રોહને કચ્છમાં સ્થાન જ નથી. કચ્છી પ્રજામાં કોઇ રાજદ્રોહી છે જ નહિ. પણ આ પ્રવેશ બંધીઓ, પુસ્તક જપ્તી અને રાજ્યતંત્ર ઉપરની વ્યાજબી ટીકાઓ દાબી દેવાનું વલણ પ્રજાના લેખન સ્વાતંત્રના પ્રાથમિક અધિકાર ઉપર ગેરવ્યાજબી આક્રમણ રૂપ છે. આવી રીતે રાજતંત્રની વલણ અસંતોષ કારક હશે તો તેને લોકપ્રીય બનાવી શકશે નહિ. બલ્કે તેના પ્રત્યાઘાત રાજ્યને પ્રજા ઉભયના હિતમાં નથી. ના. મહારાવશ્રીએ જાહેર કરેલ સુધારાની ભાવનાને આવું વલણ સુસંગત નથી. વર્તમાન પત્રો, લેખન અને વાણી સ્વાતંત્ર એ પ્રજાજીવનના પ્રાણવાયુ છે. તેને રોકવાથી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n22/mode/1up

realpatidar.com

ઉત્પન્ન થતો ગેસ પરિણામે સર્વને નુકશાનકારક છે. કોઈ પણ સુધારાની જાહેરાત ઉપરોક્ત પ્રતિબંધો ઉઠાવી લેવાની પ્રસ્તાવનાથીજ શરૂ થાય એજ સુધારાના આત્માની સાચી પીછાન છે.

બંધારણીય સુધારા

તા. ૪-૧૦-૪૫ ના દિવસે યુવરાજશ્રી મદનસિંહજીના જન્મદિન નિમિત્તે ભરેલા દરબારમાં નામદાર મહારાવશ્રીએ એક લાગણીભર્યું તથા વિચારપુર્ણ ભાષણ કરી કચ્છની રાજવહિવટમાં પ્રજાના અવાજને અસરકારક સ્થાન મળે એવા હેતુથી અમુક સુધારાઓની જાહેરાત કરી છે.

આ જાહેરાતમાં બંધારણીય સુધારા નીચે મુજબ છે.

૧ રાજસભા.

૨. સુધારેલા બંધારણવાળી નગરસભાઓ.

૩. ગ્રામ્ય પંચાયતો.

આ ત્રણે સંસ્થાઓ પ્રત્યેક તેના તેના ગુણદોષ નજરે વિચારવાની રહેશે અને તે પૈકી નગરસભાઓ અને ગ્રામ્ય પંચાયતોને રાજસભાના મતદાર મંડળ-ઇલેકટોરલ કોલેજ-તરીકે યોજવામાં આવેલ છે એ દ્રષ્ટિએ પણ રાજસભા સાથે સબંધ ધરાવતી હોતાં જોવાનું રહેશે. રાજસભાના સભ્યો નગરસભાઓ તથા ગ્રામ્ય પંચાયતો મારફત ચુંટાશે તથા વ્યાપારી હિતનું પ્રતિનિધિત્વ રહેશે. આમ ચુંટણીનું ધોરણ પણ પરોક્ષ પ્રતિનિધિત્વ-ઇનડાયરેક્ટ રેપ્રીઝેન્ટેશન પર રચાયેલું છે. રાજસભા કુલ્લ ૩૩ સભ્યોની બનશે તેમાંથી ૧૭ ઉપર મુજબ પરોક્ષ પ્રતિનિધિત્વના ધોરણે ચુંટાયેલા અને ૧૬ અધિકારીઓ સહિત દરબાર નિયુક્ત રહેશે.

રાજસભા, પોલીસ, રેવન્યુ, ઇરીગેશન, એજ્યુકેશન, મેડીકલ ફંડ અને સીવીલ સપ્લાય વિષે પ્રશ્નો પુછી શકશે અને એ ખાતાં સબંધમાં ભલામણના સ્વરૂપમાં ઠરાવો કરી શકશે. અનામત વિષયો સીવાયની બાબતો વીષે બજેટ ઉપર ચર્ચા કરી શકશે અને ભલામણો કરી શકશે. કચ્છ સરકાર રાજસભામાં કાયદા વીષે ચર્ચા માટે દરખાસ્તો રજુ કરે ઉપરાંત ત્રણ સ્ટેન્ડીંગ કમીટીઓ ઈરીગેશન, એજ્યુકેશન અને મેડીકલ ડીપાર્ટમેન્ટને સલાહ આપવા માટે કરવામાં આવશે.

આ રાજસભા સલાહ આપનારી સંસ્થા તરીકેજ જાહેર થયેલી હોતાં તેના ગુણદોષ સત્તાની દ્રષ્ટિએ વિચારવનું હું અત્યારે ઇરાદાપુર્વક છોડી દઉં છું.

નગરસભાઓનું સુધારેલું બંધારણ અત્યાર પહેલાં જાહેર થઇ ચુક્યું છે.

૧ ભુજની હકુમત નીચેના વિભાગોની ૮૩ ગ્રામ પંચાયતો રચવામાં આવશે અને તે ગામડાંઓના મુખી અને રેવન્યુ પટેલો ઉપરાંત પહેલાં જેટલાજ સરખી સંખ્યાના રાજનીયુક્ત અને ચુંટાયેલા સભ્યોની બનશે.

૨ જાહેર થયેલા બંધારણીય સુધારાઓનો આ વ્યાજબી સાર છે એમ હું માનું છું. આ જાહેરાત પાછળ સરકારના રાજદ્વારી ખાતાનું દબાણ છે, કે પ્રજાની વધતી આકાંક્ષાઓને સંતોષવાનો પ્રયત્ન છે અગર તો રાજ્ય અને પ્રજા બંન્નેના હીતો માટે તેની જરૂર સ્વીકારી કશી પણ બહારની અસર વગરનો દેખાડાયેલો સદભાવ છે એની લાંબી ચર્ચામાં હું અહિં ઉતરવા માગતો નથી. એની ચર્ચાની કશી જરૂર નથી તેમજ તેનું કોઈ જાણવાજોગ પરિણામ પણ નથી. અંગત રીતે તો નામદાર મહારાવશ્રીના સદભાવના

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n23/mode/1up

realpatidar.com

પરિણામરૂપે પણ આ જાહેરાત હોઇને સદભાવના સ્વીકારવા હું તૈયાર છું.

આથી આ સુધારાઓની સમીક્ષા કરતી વખતે સંપુર્ણ સહકારની વૃતિ અને સહાનુભુતિનો ભાવ કાયમ રાખવા મારી હાર્દિક અભિલાષા છે અને નામદાર મહારાવશ્રીના સદભાવની નજરે એ નામદારનો આપણી આ વૃતિ અને ભાવ ઉપર અધિકાર છે.

કચ્છી પરિષદે બંધારણીય દ્રષ્ટિએ પોતાની બધી પ્રવૃતિનું ધ્યેય જવાબદાર રાજતંત્ર હોવાનું નક્કી કર્યું છે અને પોતાની દરેક બેઠકમાં તે માટે યોગ્ય ઠરાવો કરેલ છે. બ્રીટીશ હિંદની પ્રવૃતિની નકલ તરીકે આ ધ્યેય સ્વીકારવામાં આવ્યું નથી. બ્રીટીશ હિંદમાં તો રાજ્ય અને પ્રજા વચ્ચે પરસ્પર હિતોની મોટી અથડામણ છે જ્યારે રીયાસતોમાં રાજ્ય અને પ્રજા વચ્ચે હિત વીરોધનો કશો ઉગ્ર પ્રશ્નજ નથી. પ્રજાની અસ્મીતા નૈતીક વિકાસ-મોરલ રોચર-અને ભૌતીક પ્રગતિ જવાબદાર રાજતંત્રની જરૂરીયાત અને માંગ વધુને વધુ તીવ્ર બનાવી રહી છે. આ માંગ સંતોષવાથી આપણા રાજવીઓએ કશું પણ ગુમાવવાનું નથી, પરંતુ ઉલટું પોતાનું સુખ, પ્રજાની આબાદી અને સંતોષ તેમજ પોતાના પ્રદેશનો દરેક પ્રકારનો સંગીન વિકાસ મેળવવાના છે, પ્રજા આ સમજીનેજ મંથન કરે છે. આપણા રાજવીઓ જ્યારે આ વાત સમજશે ત્યારે પ્રજાને તે માટે મંથનો, લડતો કે ઉજાગરા કરવાના રહેશે નહિ.

આથી બંધારણીય દ્રષ્ટિએ તો આ સુધારા કચ્છી પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્રના પાસે કયાં સુધી લઇ જાય છે અગર ભવિષ્યમાં લઈ જવાની તેની શકયતા છે એ ધોરણેજ આપણે સમીક્ષા કરી શકાશે.

એ રીતે વિચાર કરતાં આ રાજસભાનું બંધારણ નીચેના ત્રણ પ્રશ્નો વિષે સંતોષકારક ખુલાસો આપે છે કે કેમ તેમાંજ તેની પરિક્ષા રહેલી છે.

૧ આ સુધારાઓના ઉપયોગથી આપણે જવાબદાર રાજતંત્રને માર્ગે આપણે જરા પણ આગળ વધી શકીએ એમ છીયે કે કેમ?

૨ આ સુધારાઓના ઉપયોગ વડે પ્રજાને રાજતંત્ર દ્વારા પડતી હાડમારીઓ ઓછી કરાવવા માટે અથવા પ્રજાના વીકાસ માટે પ્રજાનો અસરકારક અવાજ રજુ કરી પ્રજાને સેવારૂપ થઇ શકાય એવું છે કે કેમ?

૩ લોકશાશન તંત્રના સિધ્ધાંત તથા તેની કાર્યવહીને લગતી તાલીમ પ્રજાને મળી શકે એ રીતે આ સુધારાઓનો ઉપયોગ કરવાથી થઇ શકે એમ છે કે કેમ?

પુરતા વીચારને અંતે એ અનુમાન પર આવ્યા વગર છુટકો નથી થતો કે એ સુધારાનાં પ્રતિનીધિત્વનો પ્રકાર તથા પ્રમાણ એવાં છે કે જે આ ત્રણે પ્રશ્નોનો ઉતર સંતોષકારક આપી શકે એમ નથી તથા એ સુધારાનો સ્કોપ એટલે કાર્યક્ષેત્ર એટલું તો સંકુચીત છે કે તેથી પણ ઉપરોકત ત્રણે પ્રશ્નોનો ઉતર સંતોષકારક મળી શકતો નથી.

રાજસભાનું પ્રતિનિધિત્વ ગ્રામ્ય પંચાયતો અને નગરસભાઓ મારફત છે તે બન્ને રાજસભાનાં મતદાર મંડળ તરીકે સંતોષકારક નથી પરંતુ ગ્રામ્ય પંચાયતોની રચના એ મતદાર મંડળ તરીકે સર્વથા અસ્વીકાર્ય બને એવી છે. કારણ કે ૮૩ ગ્રામ્ય પંચાયતો નીચે ૪ ગામો લેખવામાં આવે તો ૩૩૨ ગામોના ૩૩૨ પટેલો અને ઉદાર અર્થ કરીએ તો ૩૩૨ રાજનીયુકત અને ૩૩૨ ચુંટાયેલા સભ્યો થાય એટલે ૧૦૭૯ મતદારોમાંથી ૭૪૭ દરબાર નીયુકત અને દરબારના એજંટો જેવા સભ્યો હશે. અને જે ૩૩૨ ચુંટાયેલા હશે તે ઘણી અસર

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n24/mode/1up

realpatidar.com

નીચેનાજ હશે એમ સહેલાઈથી માની શકાય. ઉમેદવારો પણ ઉપરોક્ત ૧૦૭૯ સજ્જનોમાંથી આવી શકશે. આ રીતે જે ૯ સભ્યો રાજસભા માટે ગ્રામ્ય વિસ્તારમાંથી પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલાશે તેને પ્રજાકીય પ્રતિનીધિત્વ તરીકે સ્વીકારવાનું મુશ્કેલ બને એમ છે.

નગરસભા દ્વારા થનારૂં પ્રતિનીધિત્વ પણ એજ રીતે જોઇ શકાય. એટલે ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રશ્નોની દ્રષ્ટિએ એ રાજસભા પ્રજાનો અસરકારક કે સાચો અવાજ રજુ કરી શકે અગર જવાબદાર રાજતંત્રને માર્ગે તે દ્વારા આગળ વધી શકાય અને પ્રજાની હાડમારીઓ કમી કરાવવામાં અસરકારક રીતે ઉપયોગી થાય એમ માનવું મુશ્કેલ છે.

૫ ચુંટાયેલા સભ્યો ૧૭ છે. અને એમની રાજસભામાં એકની બહુમતી છે. આ સુધારાઓનું આકર્ષણ માનવામાં આવતું હોય પરંતુ હકીકતમાં એ આકર્ષણ ઠગારૂં છે.

૬ ચુંટાયેલા સભ્યોમાં જે મતદાર મંડળમાંથી ચુંટાયા છે તે ખરેખર પ્રજાના સાચા પ્રતિનિધી હશે એ માનવું પણ મુશ્કેલ પડે તેમ છે.

૭ નગરસભાનું સુધરેલું બંધારણ ગુણદોષ પર જોતાં સર્વથા સંતોષકારક નથી પરંતુ શહેરી જનતાની સેવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવા માટે સ્વીકાર્ય નહિં તો સહન કરી લેવા જેવું અને ઉપયોગ કરવા જેવું તો છે એમ મારો અભિપ્રાય છે.

ગ્રામ્ય પંચાયતોની રચના તો ખરેખર આ પ્રશ્ન ગંભીર ન હત તો હસવા સરખી અને આડે માર્ગે દોરવનારી છે. ગ્રામ્ય જનતાના હીતની દ્રષ્ટિએ ગ્રામ્ય જીવન ઉપર ફુઓ અને પટેલોનું હાલમાં ઘટતું જતું વર્ચસ્વ આ બંધારણથી લોકશાસનનાં પગલાંની પ્રતિષ્ઠા પામી વધુ ભય ભરેલું થવાનો સંભવ રહે છે. એ ગ્રામ્ય પંચાયતોની ચુંટણી કરનારૂં મતદાર મંડળ કેવું હશે તે વિષે જાહેરાતમાં જણાવવામાં આવ્યુ નથી પરંતુ તે વીગતોની પુરવણી તરીકે પછીથી ઉપર રાખવામાં આવેલ છે. પરંતુ એ દેખીતું છે કે ચુંટાયેલ અને દરબાર નીમુક્ત સભ્યોનું પ્રમાણ બીનજરૂરી રીતે અયોગ્ય છે. દરબાર નીમુક્ત સભ્યોની જરૂર શા માટે માનવામાં આવતી હશે એ સમજાતું નથી. ફુઓની દરમ્યાનગીરી અસહ્ય છે.

આવા સંયોગોમાં ગ્રામ્ય પંચાયતોનું બંધારણ ગ્રામજનતાના ઉપયોગમાં હોય એમ પંચાયતોના ગુણદોષ ઉપરથી માનવું મુશ્કેલ છે.

આ સુધારાઓની ઉપર પ્રમાણે સમીક્ષાની નજરે તે અસંતોષકારક અને અપુર્ણ જણાય છે તથા તે નામદાર મહારાઓશ્રીએ જાહેર કર્યા પ્રમાણે પ્રજાનો અસરકારક અવાજ રાજતંત્રમાં આમેજ કરવાની ભાવનાને સફળ કરી શકે એમ લાગતા નથી. એવી તે કાયમ રહે તો તે સ્વીકારવાની પ્રજાને હું ભલામણ કરી શકું એવી સ્થિતિમાં નથી એમ જાહેર કરતાં મને દિલગીરી થાય છે.

૮ રાજવહિવટમાં પ્રજાનો અસરકારક અવાજ હોવો જોઈએ એ વસ્તુનો નામદાર મહારાવશ્રીએ સ્વીકાર કર્યો છે એટલુંજ નહિં પણ પોતે જે સુધારા જાહેર કર્યા છે એથી એવો અસરકારક અવાજ રહી શકશે એમ માની લીધું છે એ વાત આવકારદાયક છે. એમની આ માન્યતા પ્રમાણીક છે એ આપણે કબુલ કરીનેજ ચાલવું વ્યાજબી છે. આથી જો એ નામદારને એવી ખાત્રી કરાવી શકીએ કે જે સુધારા આપ્યા છે તે તેમણે જાહેર કરેલા હેતુ પ્રમાણે અસરકારક અવાજ રાખવાનો હેતુ સરી શકે તેમ નથી તો તે નામદાર સુધારાઓમાં ઘટતા ફેરફારો કરી પ્રજાના અવાજને અસરકારક બનાવવાના વ્યવહારૂ પગલાં લેવાની વાત સહજ સ્વીકારશે એમ આશા રાખી શકાય. આટલું થાય તો પણ જવાબદાર રાજતંત્રના માર્ગે આપણે પડયા છીયે એમ તો ન કહી શકાય પરંતુ કેટલોય પ્રમાણિક પ્રયત્ન કરતાં પણ આ સુધારાઓમાં પ્રજાના અસરકારક અવાજને સ્થાન મળે એમ મને દેખાતું નથી. એટલે રાજસભાને લાગેવળગે

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n25/mode/1up

realpatidar.com

છે ત્યાં લગી એ ત્રણે પ્રશ્નોના જવાબ મને સંતોષકારક જણાતા નથી.

૯ સાફ દાનત અને સાચા સદ્દભાવથી પ્રમાણીક પ્રયત્નો થાય તો સુધારાઓની બધી ખામીઓ દુર કરી શકાય અને પ્રજાનો અસરકારક અવાજ આમેજ કરવાની ભાવના સફળ થઇ શકે એવી મારી માન્યતા છે.

ઉપસંહાર

૧૦ અંતમાં બંધુઓ મેં આપનો પુષ્કળ સમય લીધો છે, અત્યારની આખીયે પરિસ્થિતિ જેમ મને સમજાય છે તેમ આપની પાસે પ્રમાણીક રીતે રજુ કરવા મેં યથ શકિત પ્રયત્ન કર્યો છે.

કચ્છમાં સ્થાનીક કાર્યકરો સમક્ષ પુષ્કળ કાર્ય પડયું છે. આમ જનતાની ભયંકર ગરીબાઇ, તંદુરસ્તીનું ખુબ નીચું ધોરણ અને વૈદકીય મદદના ટુંકા સાધનો, જીવનનિર્વાહના સાધનોનો અભાવ, ખેતીની દુર્દશા, ઉદ્યોગોની ખામી, શિક્ષણમાં પછાત સ્થિતિ અને નિરક્ષરતા આ બધા પ્રશ્નો સાથે રાજતંત્રની શિથિલત ને લીધે ખમવી પડતી અનેકવીધ હાડમારીઓના નીવારણને અતીશય મુશ્કેલ સમસ્યાઓ ઉભી છે. અને આ બધાના ઉકેલ માટે સેવા અને આત્મભોગનો રચનાત્મક કાર્યક્રમ યોજવા સીવાય આપણો આરો નથી. આપણે પરિષદનું સપુર્ણ સંગઠન કરી તેનો સંદેશો કચ્છના ગામે ગામ પહોંચાડવાનો છે, કાર્યકરોને સંગઠીત કરવાના છે અને પરસ્પર અવિશ્વાસ અને ગેરસમજણો હોય તો તે ટાળી એક અને સમાન હેતુ માટે ખભેખભા મીલાવી આપણા જાહેર જીવનની ભુમિકા સાફ અને તંદુરસ્ત બનાવવાની છે. આથી મારા સર્વ કાર્યકરો, વેપારીઓ વિદ્યાર્થીઓ અને કચ્છની સમસ્ત જનતાને પરિષદને સંગઠીત કરી તેના સેવાના કાર્યમાં દરેક પ્રકારની મદદ આપવા વિનંતી છે.

નામદાર મહારાવશ્રીને એક વિનતી કરી લઉં તો અસ્થાને નહિંજ ગણાય. હું સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિયોગી સહકાર–રીસ્પોન્સીવ કો–ઓપરેશન–નીતીમાં માનું છું. ધર્મ ઉભો થાય તોજ ન છુટકે અસહકાર કે વિરોધના માર્ગો લેવા પડે તેથી કોઇ પણ પ્રકારના પુર્વગ્રહો વગર વિશ્વાસનું તેમજ સહકારનું વાતાવરણ જમાવવા એમને મારૂં આમંત્રણ છે. અને વિનંતી છે. પ્રજાને સંપુર્ણ વિશ્વાસમાં લેવાથીજ પરસ્પર વિશ્વસ અને શ્રધ્ધાની ભુમિકા તૈયાર થશે. કચ્છની પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તી ઓછામાં ઓછા પ્રયત્ન અને મંથનથી નામદાર મહારાવશ્રીના હાથે થાય એવી મારી પ્રાર્થના છે અને તે દિશામાંજ મારા હંમેશ પ્રયત્નો રહેશે.

કચ્છમાં કાયદાનું સામ્રાજ્ય પ્રવર્તે શિક્ષણ તંદુરસ્તી હુન્નર ઉદ્યોગ ખેતી કળા આદીના વિકાસ પાછળ રાજ્ય અને પ્રજાના સાધનોના સુમેળથી અને સમજપુર્વકના સહકારથી વ્યય થાય. આ અને આવા સહકારના કાર્યોમાંથી વિશ્વાસ અને શ્રધ્ધાની ભુમિકા તૈયાર થઇ શકે અને પ્રજાને ત્રાસમાંથી પસાર થયા વગર જવાબદાર રાજતંત્રની ભવ્ય ઇમારત ચણવાનું ભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય એવી મારી ભાવના છે અને પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના છે.

અંતમાં ફરી એકવાર શિસ્ત, સેવા અને આત્મભોગથી સંગઠીત થઇ જવાબદાર રાજતંત્રની ઇમારત ઉભી કરવા મારી આપ સર્વને વિનંતી છે.

મને શાંતીથી આટલો લાંબો વખત સાંભળવા માટે આપનો આભાર માનું છું

પાના ૧૯–૨૦–૨૧–૨૨ જયસૌરાષ્ટ્ર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ રાજકોટમાં પ્રકટ થયાં છે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n26/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદ

૭ મું અધિવેશન – ભુજ

☆ પસાર થએલા ઠરાવો ☆

☆

પ્રકાશકો

જમીયતરાય ગુલાબશંકર

ફુલશંકર પટ્ટણી

મંત્રીઓ શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદ

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n27/mode/1up

realpatidar.com

શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદના ૭ મા અધિવેશનમાં પસાર થયેલા ઠરાવ

શોક પ્રદર્શન (શેશન ઠરાવ ૧ લો)

અ કચ્છ નરેશ નામદાર મહારાવશ્રી સર ખેંગારજી સવાઇ બહાદુર તથા રાજ્ય માતા
શ્રી ગંગાબા સાહેબના થએલ અવસાનો બદલ આ પરિષદ પોતાના ઉંડા ખેદની લાગણી પ્રદ-
ર્શિત કરે છે અને નામદાર મહારાવશ્રી સર વિજયરાજજી સાહેબ પ્રત્યે પોતાની હમદર્દી
દાખવે છે.

બ આ પરિષદ નીચે જણાવેલા પરિષદના માજી પ્રમુખો તથા કારોબારી મંડળના
સભ્યો તથા પરિષદના કાર્યકરોનાં અવસાનની સખેદ નોંધ લે છે અને સદગતોનાં સંબંધીઓને
આશ્વાસન પાઠવે છે.

૧ શ્રી લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી
૨ જનાબ યાકુબ હુશેન
૩ ડો. પુનસી હીરજી મહેશ્વરી
૪ શ્રી માણેકલાલ લાલચંદ
૫ શ્રી પુરૂષોતમ ધનજી
૬ શ્રી અમૃતલાલ લાલજી ઓઝા
૭ શ્રી માવજી ધરમસી વેદ

ક આ પરિષદ નીચેના રાષ્ટ્રીય નેતાઓનાં અવસાનની સખેદ નોંધ લે છે અને સદગ-
તોનાં કુટુંબીઓને આશ્વાસન પાઠવે છે.

૧ પુજ્ય કસ્તુરબા ગાંધી
૨ બેગમ આઝાદ
૩ શ્રી મહાદેવભાઇ દેશાઇ
૪ શ્રી રણજીત પંડિત
૫ શ્રી સત્ય મુર્તિ
૬ શ્રીમતી સત્યવતી દેવી
૭ શ્રી જ્યોતિર્મયી દેવી

૧૯૪૨ ના શહીદોને અંજલિ (શેશન ઠરાવ ૨ જો)

હિન્દની આઝાદીની ઇ. સ. ૧૯૪૨ ની લડતમાં જે વીરો અને વિરાંગનાઓએ
આત્મભોગ અને બલિદાન આપી શહીદો થયા છે તેને આ પરિષદ પોતાની ભાવભીની
અંજલિ આપે છે અને તેમના કુટુંબીજનો પ્રત્યે હમદર્દી વ્યકત કરે છે.

ઇન્ડોનેશીયન પ્રજા પ્રત્યે સહાનુભુતિ (શેશન ઠરાવ ૩ જો)

શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદ ઇન્ડોનેશીયન પ્રજાની આઝાદીની લડતને સંપુર્ણ નૈતિક
ટેકો આપે છે અને એ પવિત્ર યુધ્ધમાં તેઓની સંપુર્ણ સફળતા ઇચ્છે છે. ઇન્ડોનેશીયન પ્રજાની
આઝાદીની લડત કચડી નાખવા માટે કરવામાં આવતા બધા પ્રયાસોને અને ખાસ કરીને તેમાં
થતા હિન્દી લશ્કરના ઉપયોગ સામે સખ્ત અણગમો જાહેર કરે છે.

આઝાદ હિન્દી ફોજ (શેશન ઠરાવ ૪ થો)

હિન્દુસ્તાનની આઝાદી માટે અને પરદેશી આક્રમણોમાંથી હિંદુસ્તાનની પ્રજાને
સુરક્ષિત રાખવાના હેતુથી શ્રી. સુભાષ બોઝે તથા અન્ય હિન્દી નેતાઓએ આઝાદ હિન્દ સેનાની
જે સ્થાપના કરી હતી અને હિન્દ બહારના હિન્દીઓનું જે સુંદર રીતે સંગઠન સાધ્યું હતું તે
આઝાદ હિન્દ ફોજના નાયકો સામે જે મુકરદમાઓ બ્રિટિશ સરકાર ચલાવી રહી છે તે સામે
આ પરિષદ પોતાનો સખ્ત વિરોધ જાહેર કરે છે અને આ મુકરદમાઓ ચલાવવા માટે બ્રિટિશ
સરકાર એ વીદેશી સરકાર હોવાને કારણે આંતરરાષ્ટ્રિય કાયદા અનુસાર તેમને લેશ માત્ર
અધિકાર નથી એમ આ પરિષદ માને છે અને તેથી તમામ મુકરદમાઓ સત્વર પાછા ખેંચી

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n28/mode/1up

realpatidar.com

લેવા અને એ નાયકો તથા બીજા અટકાયતીઓને બિન શરતે છોડી મુકવા બ્રિટિશ સરકારને આ પરિષદ આગ્રહ પુર્વક ભલામણ કરે છે અને મજકુર આઝાદ ફોજ માટે રાષ્ટ્રિય મહાસભાની દોરવણીથી પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂના નેતૃત્વ હેઠળ જે બચાવ સમિતિ અને બચાવ ફંડની યોજના ચાલુ છે તેમાં આ પરિષદ પોતાનો સાથ અને સહકાર જાહેર કરે છે અને આ ઠરાવની નકલો બ્રિટિશ વડા પ્રધાન તથા હિંદી વજીર તથા તાજના પ્રતિનિધિને ઘટતું કરવા માટે મોકલી આપવા પ્રમુખશ્રીને સત્તા આપે છે.

લોક પ્રતિનિધિ સભામાં ચુંટાયલા રાજસ્થાની પ્રજાજનોનું પ્રતિનિધિત્વ (શેશન ઠરાવ ૮ મો)

સ્વતંત્ર હિંદુસ્તાનનું બંધારણ ઘડવા માટે રાજસ્થાનો તથા બ્રિટિશ હિંદના પ્રાંતોના પ્રતિનિધિઓની એક લોક પ્રતિનિધિ સભા Constitunt Assembly ની જે યોજના જાહેર કરવામાં અવી છે તેમાં બ્રિટિશ હિંદની પ્રાંતોની ધારાસભાઓએ ચુટેલા પ્રજાજનોને જેવી રીતે અને જે અધિકારોએ પ્રતિનિધિત્વ આપવામાં આવે તે રીતે અને તે અધિકારોએ બ્રિટિશ પ્રાંતોની ધારાસભાના મતધિકારે ચુંટાયલા રાજસ્થાનોના પ્રજાજનોને પ્રતિનિધિત્વ મળવું જોઇએ અને તેવી રીતના પ્રતિનિધિત્વવાળી લોક સભા હશે તોજ તેણે ઘડેલું બંધારણ હિંદી પ્રજાને માન્ય રહી શકશે એવો આ પરિષદનો ચોકસ અભિપ્રાય છે અને કચ્છના પ્રજાજનોને પણ એજ મતાધિકારનાં ધોરણે પ્રજાના ચુંટાયલા સભ્યોને પ્રતિનિધિત્વ મળવું જોઇએ એવું આ પરિષદ ઠરાવે છે.

રાજસ્થાની પ્રજાપરિષદ સાથે જોડાણ (શેશન ઠરાવ ૨૧ મો)

અખિલ હિન્દ રાજસ્થાન પરિષદે સમગ્ર રાજસ્થાનોની પ્રજાએ એક આઝાદ અને સમવાય હિંદના અવીભાજ્ય અંગભુત તરીકે જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તિ કરવાનો જે ઉદ્દેશ જાહેર કર્યો છે અને તેને માટે જે બંધારણ ઘડેલું છે તે ઉદ્દેશ અને તે બંધારણનો આ પરિષદ સ્વીકાર કરે છે અને તે જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તિના માર્ગે રાજસ્થની પ્રજામંડળોની પ્રવૃતિઓનું એકીકરણ કરવા અને માર્ગ સુચન કરવાની જે નીતિ જાહેર કરી છે એ નીતિનો સ્વીકાર કરી સમગ્ર રાજસ્થાનોની સાથે સંપર્કમાં રહેવાના હેતુથી આ પરિષદ તે સંસ્થના એક સંયોજીત સભ્ય તરીકે રહેવાનું ઠરાવે છે.

પરિષદનું નવું બંધારણ (શેશન ઠરાવ ૧૩ મો)

પરિષદના બંધારણમાં ફેરફાર કરવા નીમાએલી પેટા સમિતિના મુસદામાં વિષય વિચારીણી સમિતિએ કરેલા સુધારા મુજબ એ બંધારણને મંજુર થયેલ જાહેર કરવામાં આવે છે.

(બંધારણની પુસ્તિકા છપાવી પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવશે.)

જવાબદાર રાજતંત્ર અને રાજકિય સુધારાઓ (શેશન ઠરાવ ૧૫ મો)

શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદનો ઉદ્દેશ નામદાર મહારાવશ્રીની બંધારણ પુર્વકની સત્તા હેઠળ જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તિ કરવાનો છે તેને મક્કમપણે વળગી રહેવાનો આ પરિષદ પોતાનો નિર્ણય જાહેર કરે છે.

એટલે જે કોઈ બંધારણીય સુધારા કચ્છ રાજ્યમાં દાખલ કરવામાં આવે તે સુધારાઓ જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તિમાં સાધનભુત બની શકે છે કે કેમ તે દ્રષ્ટિએજ તે સુધારાઓની તુલના અને વિચારણા થઇ શકે.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n29/mode/1up

realpatidar.com

નામદાર મહારાવશ્રીએ નામદાર યુવરાજશ્રીના જન્મદિન પ્રસંગે તા. ૪-૧૦-૪૫ ના રોજ ભરેલ દરબારમાં ગ્રામ્ય પંચાયતો, રાજસભા, અને નગર સભાને લગતા જાહેર કરેલ સુધારા વિષે ઉપર જણાવેલ ધ્યેયને નજરમાં રાખી વિચારણા કરતાં આ પરિષદ ઠરાવે છે કે નામદારશ્રીએ જાહેર કરેલા સુધારાઓ પરિષદના જવાબદાર રાજતંત્રના ધ્યેયને નુકશાન પહોંચાડતા હોઈ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી અને તેથી કચ્છની પ્રજાને સાચું જવાબદાર રાજતંત્ર આપવા નામદાર મહારાઓશ્રીને આગ્રહભરી વિનંતિ કરે છે.

નાગરિક સ્વાતંત્ર (શેશન ઠરાવ ૫ મો)

મુંદરા પરિષદે નામદાર મહારાઓશ્રીની બંધારણપુર્વકની સત્તા હેઠળ જવાબદાર રાજતંત્ર સ્થાપવાનો જે ઐતિહાસિક ઠરાવ કર્યો છે તે જવાબદાર રાજતંત્રની પ્રાપ્તિ માટે અને જવાબદાર રાજતંત્રના એક મુખ્ય અંગ તરીકે તેમજ કચ્છી પ્રજાને સામાજીક સ્વમાનશીલ નાગરિક તરીકેનું સ્વતંત્ર જીવન જીવવા માટે નાગરીક સ્વતંત્રના હકકો જેવા કે વ્યકિત-સ્વાતંત્ર, લેખન સ્વાતંત્ર, સંમેલન સ્વાતંત્ર, પ્રેસ સ્વતંત્રતા વિગેરે હકકો સુરક્ષિત રહેવા જોઇએ એમ આ પરિષદ માને છે તેમજ કોઇપણ રાજકીય સુધારાના એક આવશ્યક અને પ્રાથમિક પગલાં તરીકે નાગરિક સ્વાતંત્રના હકકો પરના પ્રતિબંધ દુર થવા જોઇએ એમ આ પરિષદ ભારપુર્વક માને છે.

પરંતુ કચ્છમાં વર્તમાનપત્રો ઉપરના પ્રતિબંધો કાયમ ઉભા છે, પ્રેસ સ્થાપવા સામે પ્રતિબંધ છે, પોલીસતંત્ર વિરૂધ્ધ ચોકકસ પ્રકારની ફરિયાદો કરનારા વિરૂધ્ધ કેસો કરવામાં આવે છે, પોલીસ તંત્ર સામેના પોકારનું નામદાર મહારાઓશ્રી સમક્ષનું 'પોલીસતંત્ર' નામનું નિવેદન જપ્ત કરવામાં આવ્યું છે અને એ રીતે હકકોની જે અવગણના કરવામાં આવી છે તે કચ્છી પ્રજાકિય પ્રવૃતિને રૂંધી નાખવાની નીતિનો ભાસ કરાવે છે. આ વસ્તુસ્થિતિ રાજ્ય કે પ્રજાના હિતમાં ન હોવાનું આ પરિષદ માને છે અને તેથી ઉપર જણાવેલ તમામ પ્રતિબંધો દુર કરવા "જય કચ્છ" "કચ્છ સમાચાર" "કચ્છ ધરા" વિગેરે વર્તમાનપત્રો તથા "નપાણીયું મોતી" વિગેરે પુસ્તકો પરના પ્રતિબંધો દુર કરવા, પોલીસતંત્ર વિરૂધ્ધ કરેલ ફરિયાદો અંગેના કેસો ખેંચી લેવા ને તે રીતે પ્રજાના પ્રાથમિક હકકોનો સ્વીકાર કરવા કચ્છ રાજ્યને આગ્રહ પુર્વક ભલામણ કરે છે અને કચ્છી પ્રજાને પોતાના એ હકકોને સંરક્ષિત રાખવા તે માટે જાગ્રત રહેવા અને સંગઠિત બનવાનો અનુરોધ કરે છે.

પરિષદ સંગઠન (શેશન ઠરાવ ૧૯ મો)

કચ્છના રાજકિય જીવનને વ્યવસ્થિત કરવા માટે તથા પરિષદની સંસ્થાને સુદ્રઢ અને બળવાન બનાવવા માટેના તાત્કાલિક કાર્યક્રમ તરીકે નીચે પ્રમાણે કરવા આ પરિષદ ઠરાવે છે.

અ (૧) ઓછામાં ઓછા પરિષદના પચીસ હજાર જેટલા પ્રાથમિક સભ્યો નોંધવા.

(૨) દરેક તાલુકાની અંદર તાલુકા સમિતિઓ સ્થાપવી અને શકય એટલી ગ્રામ્ય સમિતિઓની પણ રચના કરવી.

(૩) રાષ્ટ્ર જીવનના ઘડતરમાં ફાળો આપતી જુદી જુદી સંસ્થાઓને પરિષદની રાહબરી નીચે લાવવાના પ્રયત્નો કરવા.

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n30/mode/1up

આ પરિષદના જે ભાઈઓ અને બહેનો Full Time Worker તરીકે કામ આપતા હોય તેમને વેતન (ઓનેરીયમ) આપવાનો સિધ્ધાંત પરિષદ સ્વીકારે છે અને તેમના નિભાવ ખર્ચ માટે પરિષદ ફંડથી એક જુદાયદું ફંડ ઉભું કરવાનું આ પરિષદ ઠરાવે છે અને તે ફંડ એક ટ્રસ્ટ ફંડ તરીકે રાખવા યોગ્ય ટ્રસ્ટીઓ નીમી ઉપરોકત કાર્ય માટેજ તેનો ઉપયોગ કરવાનું નકકી કરે છે અને એ ફંડ એકઠું કરવા માટે તેમજ તેની વ્યવસ્થા કરવા માટે નીચેના ભાઇઓની એક સમિતિ નીમે છે.

realpatidar.com

૧ શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ–પ્રમુખ
૨ શ્રી ભવાનજી અર્જુન ખીમજી
૩ શ્રી દેવજી રતનસી
૪ શ્રી કલ્યાણજી ધનજી
૫ શ્રી ગોપાલજી ઉમરસી વકીલ
૬ શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી વકીલ (સેક્રેટરી)

રચનાત્મક કાર્યક્રમ (શેશન ઠરાવ ૭ મો)

પુજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીએ દેશી રાજસ્થાનો માટે જવાબદાર રાજતંત્ર મેળવવાનો એકજ સાચો શુધ્ધ અને સાત્વિક માર્ગ પંદર વિધ રચનાત્મક કાર્યક્રમનો છે એમ ભાર પુર્વક જણાવેલ છે. પુજ્ય બાપુજીએ આપેલ આ દોરવણી અનુસાર શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદ જવાબદાર રાજતંત્ર પ્રાપ્ત કરીને ચલાવવાને શકિતમાન થાય તેવી પ્રજામાં ઠંડી તાકાદ ઉત્પન્ન કરવા રચનાત્મક પ્રવૃતિઓના કાર્યક્રમનો અમલ કરવાનાં પગલા લેવાનું આથી નકકી કરે છે અને તે માટે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવા નીચેના સભ્યોની એક સમિતિ યોજે છે.

૧ શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ–પ્રમુખ
૨ શ્રી કાન્તાબ્હેન
૩ શ્રી. હીરજીભાઇ કોટક
૪ શ્રી ખીમજી કારાણી
૫ શ્રી પ્રભુલાલ ધોળકીયા
૬ શ્રી કાસમશાહ દર્દ
૭ શ્રી મારકન્ડરાય મ્હેતા

સંસ્કૃતિ સંરક્ષણ (શેશન ઠરાવ ૯ મો)

શ્રી કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદ સમગ્ર કચ્છી જનતાની સંસ્થા છે અને તે કોઇ પણ ધર્મ કે કોમની સંસ્થા નથી એમ આ પરિષદ જાહેર કરે છે. વધુમાં આ પરિષદ દરેક કોમને આ સ્થાનેથી ખાત્રી આપે છે કે તેવી કોમના કોઇપણ જાતના હકકો અને એમની સંસ્કૃતિનું અગાઉ બંધારણમાં જણાવ્યા મુજબ રક્ષણ કરશે.

પોલીસતંત્રના જુલ્મોની તપાસ (શેશન ઠરાવ ૧૬ મો)

કચ્છમાં પોલીસનો જુલ્મ બેફામ નિરંકુશ અને દિન પ્રતિદિન પ્રજા પીડક બનતો ગયો છે. એ જુલ્મો સામે પોકાર કરનારાઓ, ને તે માટે દાદ ફરિયાદ મગવા જનારાઓને તથા તે જાહેરમાં મુકનારાઓને અનેક રીતે હેરાન કરવામાં તથા કનડવામાં આવે છે. પ્રજાના જાનમાલ આ પોલીસતંત્ર નીચે હવે બિલકુલ સલામત રહયા નથી પ્રજાની પોલીસતંત્ર સામેના ફરિયાદો સાંભળવા માટે રાજ્યે પોતાનાં દરવાજા બંધ રાખ્યા છે. સેંકશનનો પડદો વચ્ચે લાવી પોલીસ સામે અદાલતોને પણ નિરૂપાય તથા લાચાર બનાવવામાં આવેલ છે તે સ્થિતિ લક્ષમાં લેતાં અને આ પોલીસતંત્ર સામેનો પોકાર વધતો જતો હોતાં તેની તપાસ માટે કચ્છની હાઇકોર્ટના ચીફ જસ્ટીશના પ્રમુખપદે રાજ્યના બે અમલદારો તથા પરિષદ કારોબારીના બે પસંદ કરેલા બે પ્રજાકિય સભ્યોનું એક તપાસપંચ નીમવા અને તેની તપાસ દરમ્યાન જુબાનીઓ પુરાવા

realpatidar.com

realpatidar.com

આપનારાઓને સલામતીની ખાત્રી આપી જે કાંઇ પુરાવાઓ મળે તે નજરે ગુન્હેગારોને યોગ્ય
નશીહતે પહોંચાડવા આ પરિષદ કચ્છ રાજ્યને આગ્રહપુર્વક વિનંતિ કરે છે.

કચ્છ ફોજદારી કાયદાની કલમ ૫૭ અ રદ થવા (શેશન ઠરાવ ૬ ઠો)

કચ્છ ફોજદારી કાયદામાં જે કલમ ૫૭ અ સવંત ૧૯૮૬ માં અંજાર પરિષદ
વખતે દાખલ કરી પ્રજાના વાણી લેખન સ્વાતંત્ર્ય ઉપર સખ્ત અંકુશ મુકયો ત્યારે આ પરિષદે
અંજાર મુકામે તે બાબત સખ્ત વિરોધ જાહેર કરેલો છે અને તે કલમ બિન જરૂરી ન્યાયના
મુળભુત સિધ્ધાંતોથી વિરૂધ્ધ, અચોકકસ, તથા વ્યાપક અર્થવલી અને પ્રજા તથા મનુષ્ય
તરીકેના સ્વાભાવિક તથા જન્મસિધ્ધ હકકો પર તરાપ મારનાર હેવાનું આ પરિષદે મકકમ
પણે જાહેર કર્યુ છે એવું છતાંએ એ કલમનો હાલે જે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે અને
નાગરિક સ્વતંત્ર્યના પ્રજાના જન્મસિધ્ધ હકક ઉપર જે તરાપ મારવામાં આવી છે તે પ્રત્યે
આ પરિષદ પોતાનો સખ્ત વિરોધ જાહેર કરે છે આ કલમ પ્રજાકિય પ્રવૃતિને રૂંધી નાખનારી
હોતાં કચ્છની ધારાપોથીમાંથી સત્વર દુર કરી પ્રજા માગણીને સંતોષવા આ પરિષદ કચ્છ
રાજ્યને આગ્રહપુર્વકની ભલામણ કરે છે.

સેંકશન સરક્યુલર રદ થવા (શેશન ઠરાવ ૨૦ મો)

દરબારી નોકરો વિરૂધ્ધ પ્રજાજનોને ફરિયાદ કરવી હોય તો ગમે તે સંયોગો હોય
તોપણ અગાઉથી સેંકશન અગર દિવાનની પરવાનગી આવશ્યકતા બાબતનાં સરકયુલરો પ્રજાનાં
હિત વિરૂધ્ધનાં અને તંત્રની કારોબારી અને પ્રજા વચ્ચે અંતરાયરૂપ છે તથા તંત્રની કારોબારીને
અયોગ્ય રક્ષણ આપતાં અને બીનજવાબદાર બનાવનારા છે એમ આ પરિષદ માને છે અને
તેથી તે સરકયુલરો સત્વર ખેંચી લેવા આ પરિષદ નામદાર મહારાઓશ્રીને આગ્રહપુર્વક
ભલામણ કરે છે.

પરિષદ હિસાબ અહેવાલ (શેશન ઠરાવ ૧૨ મો)

મુંદરા પરિષદમાં નીમાએલ કારોબારી મંડળે તા. ૩૦-૧૧-૪૫ લગી કરેલ કામનો
અહેવાલ તથા તે તારીખ સુધીનો ઓડીટ થએલો હિસાબ રજુ કર્યો છે તેને આ પરિષદ
બહાલ રાખે છે.

રાજ્યના નાના નોકરો અને લાંચ રૂશ્વત (શેશન ઠરાવ ૧૮ મો)

કચ્છ રાજ્યના નોકરોમાં લાંચરૂશ્વતની બદી ભયંકર પ્રમાણમાં ચાલી રહી છે તે
બદીનો સત્વર નાશ કરવા માટે કચ્છી પ્રજાને આ પરિષદ અનુરોધ કરે છે અને રાજ્યના નાના
નોકરોને વરિષ્ટ અધિકારીઓના પગાર વચ્ચે પ્રમાણ વગરની અસમાનતા છે તે ટાળવા અને
નાના નોકરોને તેમનો જીવન નિર્વાહ ચાલી શકે તેટલા પ્રમાણમાં પગારો આપવા અને વરિષ્ટ
અધિકારીઓને અપાતા પગારોમાં કચ્છની રહેણી કરણી કામગીરી ઉપયોગીતા નજરે અને
કચ્છ રાજ્યની નાણાંકિય દ્રષ્ટિએ ઘટાડો કરવા આ પરિષદ કચ્છ રાજ્યને આગ્રહપુર્વક વિનંતિ
કરે છે અને વધારામાં મકકમપણે જાહેર કરે છે કે કચ્છની નાણાંકિય દ્રષ્ટિએ વધારે પ્રમાણમાં
અપાતા વરિષ્ટ અધિકારીઓના પગારને કારણે રાજ્યની સામાજિક, કેળવણી, વૈદ્યકિય, વિગેરે
શાખાઓની પ્રવૃતિઓનો વિકાસ થતો નથી તે કારણે પણ રાજ્યની નાણાંકિય નીતિમાં પલટો
લાવવાની જરૂર છે એમ આ પરિષદ માને છે અને તે રીતે નાના નોકરોનાં પગારો જીવન

realpatidar.com

https://archive.org/details/bk874/page/n32/mode/1up

realpatidar.com

નિર્વાહ પુરતા કરી વરિષ્ટ અધિકારીઓના પગારો ઘટાડી કચ્છની નાણાંકિય નીતિ પ્રજાની સામાજિક પ્રગતિમાં વિકાસ થાય તે રીતે યોજવા માટે તાકીદે ઘટતું કરવા કચ્છ રાજ્યને આ પરિષદ આગ્રહ કરે છે.

કન્ટ્રોલની હાડમારી (શેશન ઠરાવ ૧૭ મો)

કચ્છ રાજ્યના કન્ટ્રોલ ખાતાની રીતિ નીતિ સામે લાંબા સમયથી પ્રજા પોકાર ચાલુ છતાં રાજ્યે તે તરફ ચાલુ દુર્લક્ષ કર્યું છે એટલુંજ નહિ પણ પ્રજા અવાજને ઠોકરે મારી ચાલુ કંટ્રોલ પધ્ધતિને ઉત્તેજના આપી છે, પરિણામે અછત, કાળાં બજારો, મોંઘવારી વધ્યા છે અને પ્રજા ભુખમરાના આરે ઉભી છે તે સામે આ પરિષદ પોતાનો સખ્ત અણગમો જાહેર કરે છે.

કંટ્રોલ ખાતા તરફથી જાહેર પ્રજાના નાણાંને લાખોનું નુકશાન કરવામાં આવ્યું છે. તે માટે સ્વતંત્ર કમીશનથી તપાસ કરવા આ પરિષદ નામદાર મહારાઓશ્રી પાસે આગ્રહભરેલી માગણી કરે છે

આ ઠરાવ ના. મહારાઓશ્રીને પહોંચાડવામાં આવ્યા પછી પણ બે માસમાં ઉપર જણાવેલી તપાસ કરવામાં ન આવે તો પરિષદ કારોબારીને આ બાબતમાં યોગ્ય પગલા લેવા ઠરાવવામાં આવે છે.

હુંડીયામણ (શેશન ઠરાવ ૧૪ મો)

કેટલોક સમય થયાં કચ્છ રાજ્ય તરફથી હુંડીયામણ તથા સોના ચાંદીના વાયદાના વેપારો પર અંકુશો તથા જકાતો મુકી તૈયારના વેપારને પણ રૂંધી નાખવાની નીતિ અખત્યાર કરવામાં આવી છે તેનો આ પરિષદ વિરોધ કરે છે અને આવા વાયદાના તથા તૈયારના વેપારો પરના પ્રજાના આર્થિક હિતથી વિરોધના અંકુશો દુર કરવા કચ્છ રાજ્યને આગ્રહપુર્વક ભલામણ કરે છે અને હવે પછી કચ્છી પ્રજાના આર્થિક પ્રશ્નને અંગે કે કચ્છના વેપારને અંગે જે કાંઇ નિયમો કે ધારાધોરણો કરવામાં આવે તે બધા અગાઉથી કચ્છના વેપારી મંડળ તથા કચ્છી પ્રજાકિય પરિષદની કારોબારી મંડળના તથા પ્રજાજનોનાં અભિપ્રાયો નજરે કરવામાં આવે તેવી ભારપુર્વક ભલામણ કરે છે.

હરિજનો (શેશન ઠરાવ ૧૮ મો)

કચ્છ રાજ્યમાં કેળવણી તથા બીજા ખાતામાં તેમજ સ્થાનિક સુધરાઇ વિગેરે જાહેર ઉપયોગનાં સાર્વજનિક સ્થળે એ હરિજનો સામે જે પ્રતિબંધ છે તે દુર થઇ સવર્ણ પ્રજા જેટલા સમાન હકકો હરિજનોને આપવા અને તેઓને કેળવણી આપવા રાજ્ય તરફથી શિષ્યવૃતિઓ આપવા આ પરિષદ રાજ્યને ભલામણ કરે છે અને હરિજનો પ્રત્યેના ભેદભાવ દુર કરી સમાન અધિકારો આપવા આ પરિષદ કચ્છી પ્રજાને અનુરોધ કરે છે

લેવાતી જમીન માટે જોઇતું વળતર (શેશન ઠરાવ ૧૧ મો)

કચ્છ રાજ્ય તરફથી થતા ઇરીગેશન વિગેરે ખાતાના કામમાં રાજ્ય તરફથી પ્રજાની જમીનો કાંઇ પણ વળતર આપ્યા વગર લઇ લેવામાં આવે છે તે પ્રજાની મિલ્કત પર ખોટી રીતે આક્રમણ કરવાનું હોઇ આ પરિષદ રાજ્યના એ કૃત્યને સખ્તરીતે વખોડી કાઢે છે અને ભવિષ્યમાં પુરતું વળતર મળે અને વળતરના બાજબીપણા વિષે હાઇકોર્ટમાં અપીલ થઇ શક

realpatidar.com

realpatidar.com

તેમ થવા રાજ્યને આગ્રહપુર્વક ભલામણ કરે છે અને લેવાયલી જમીનની નજરે ખેડુતોને યોગ્ય વળતર મેળવી આપવાનો યોગ્ય બંદોબસ્ત હાથ ધરવા પ્રમુખને સતા આપે છે.

ચેરીયા પરનો પ્રતિબંધ (શેશન ઠરાવ ૨૨ મો)

કુચ્છના કાંઠા ઉપરના ચેરીયાના લાકડાઓ લેવા ઉપર જે પ્રતિબંધ રાજ્ય તરફથી મુકવામાં આવેલ છે તેને સત્વર રદ કરવા રાજ્યને આ પરિષદ વિનતિ કરે છે.

કરાંચીનું આમંત્રણ (શેશન ઠરાવ ૨૩ મો)

શ્રી કુચ્છી પ્રજાકિય પરિષદનું આઠમું અધિવેશન કરાંચી ખાતે ભરવા આવેલ કરાંચીનું આમંત્રણ સ્વીકારવા આ સભા આ અધિવેશનને ભલામણ કરે છે.

નવી કારોબારી (શેશન ઠરાવ ૨૪ મો)

પરિષદના બંધારણ મુજબ આવતા અધિવેશન લગી નીચે પ્રમાણેનું કારોબારી મંડળ નીમવામાં આવે છે.

૧ શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ—પ્રમુખ
૨ શ્રી જમીયતરાય ગુલાબશંકર—મંત્રી
૩ શ્રી કુલશંકર પટણી—મંત્રી
૪ શ્રી દેવજી રતનસી
૫ શ્રી ખીમજી માંડણ ભુજપુરીઆ
૬ શ્રી કૃષ્ણદાસ હિરજી પુંજુઆણી
૭ શ્રી ધરમસી ખેંગાર મ્હેતા
૮ શ્રી ચત્રભુજ જસાણી
૯ શ્રી અબ્દુલ્લા હારૂન ખત્રી
૧૦ શ્રી મુલજી ચત્રભુજ ઠક્કર
૧૧ શ્રી નરભેરામ પોપટ
૧૨ શ્રી શાકરચંદ પાનાચંદ
૧૩ શ્રી કુંવરજી હરીરામ વકીલ
૧૪ શ્રી જયરામ વિશ્રામ ઠક્કર
૧૫ શ્રી કાશમશાહ દદ
૧૬ શ્રી આણંદજી દેવજી શાહ
૧૭ શ્રી કૃપાલ જીવાણી
૧૮ શ્રી જુમખલાલ મ્હેતા

બાકીનાં ૩ નામો હવે પછી પંદર દિવસની અંદર પ્રમુખ શ્રી તરફથી જાહેર કરવામાં આવશે.

નીવૃત થતી કારોબારીનો આભાર (શેશન ઠરાવ ૨૫ મો)

શ્રી કુચ્છી પ્રજાકિય પરિષદનાં નિવૃત થતા કારોબારી મંડળના સભ્યોની સેવાની આ પરિષદ સહર્ષ નોંધ લે છે.

આ અધિવેશનની સફળતા માટે ફાળો આપનારનો આભાર(શેશન ઠરાવ ૨૬ મો.

આમંત્રિત મહેમાનો, પ્રતિનિધિઓ, જુદી જુદી સંસ્થાઓ, પત્રકારો, સ્વયંસેવકો, કાર્યકરો, વિગેરેનો સહર્ષ આભાર માનવામાં આવે છે.

પ્રમુખશ્રીનો ઉપકાર (શેશન ઠરાવ ૨૭ મો)

અધિવેશનના પ્રમુખ શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકીયાએ અધિવેશનની કાર્યવાહીને સુંદર અને યશસ્વી દોરવણી આપી સફળતા પ્રાપ્ત કરાવી છે એ બદલ એમનો આ સભા હૃદય પુર્વક આભાર માને છે અને આશા રાખે છે કે પરિષદ પ્રવૃતિને સત્વરે રચનાત્મક કાર્યમાં સક્રિય સ્વરૂપ આપશે.

મુદ્રણસ્થાન : જયસોરાષ્ટ્ર પ્રીન્ટીગ પ્રેસ—રાજકોટ

realpatidar.com